

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma / kasvatus- ja perhetyö

Ninna Petit-Gras ja Anna Sinkkonen

”PIENET MAHTUU ONNEKSI SYLIIN”

1–3-Vuotiaiden päiväkotihoidon sopeutumisen tukeminen

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

PETIT-GRAS, NINNA

SINKKONEN, ANNA

Opinnäytetyö

Työn ohjaaja

Toimeksiantaja

Huhtikuu 2012

Avainsanat

väkoti, sopeutuminen.

”Pienet mahtuu onneksi syliin” 1–3-Vuotiaiden

päiväkotihoidon sopeutumisen tukeminen

66 sivua + 3 liitesivua

Lehtori Virve Remes

Kouvolan kaupunki, varhaiskasvatus/ Helena Kuusisto

Kasvatuskumppanuus, kiintymyssuhde, päivähoito, päi-

Opinnäytetyössä kartoitettiin 1–3-vuotiaiden lasten päiväotiin sopeutumista tukevia käytäntöjä ja keinoja sekä vanhempien että päiväkodissa työskentelevien kasvattajien näkökulmista. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa erilaisista keinoista tukea lasten sopeutumista päiväotiin. Lisäksi tavoitteena oli edistää päivähoitoon sopeutumista tukevien käytäntöjen toteutumista sekä perheissä että päiväkodeissa viemällä hankittu tieto vanhemmille ja päiväkodin henkilöstölle. Opinnäytetyön pohjalta on tarkoitus tehdä ensisijaisesti vanhemmille kohdennettu opas, jossa kerrotaan, miten pientä lasta voi auttaa sopeutumaan päivähoitoon.

Tietoa hankittiin sekä kirjallisuudesta että haastatteleamalla päiväkodin henkilöstöä ja lasten vanhempia. Teoriaosuudessa käsitellään pienten lasten ominaisuuksia, kehitystä ja kiintymyssuhdetta sekä päivähoitoa ja kasvatuskumppanuutta. Teoriaosuus on viitekehystenä haastattelujen analyysille. Haastatteluilla kerätty aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Tutkimus osoitti, että lasta voidaan tukea sopeutumaan päiväkotihoidon monin eri tavoin ja että keskeistä sopeutumisen tukemisessa on saada lapsi tuntemaan olonsa turvalliseksi. Tuloksina esitettiin löydetyt sopeutumista tukevat käytännöt ja keinot, kuten sylissä pitäminen ja lohduttaminen sekä yhteisöllisyys.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

PETIT-GRAS, NINNA

SINKKONEN, ANNA

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

How to Help 1-to 3-Year-Old Children to Adjust
to the Kindergarten

66 pages + 3 pages of appendices

Virve Remes, Senior Lecturer

City of Kouvola, Early Childhood Education

April 2012

Keywords

adaptation, attachment theory, day care, kindergarten,
pedagogical partnership

This thesis surveyed different ways of supporting 1–3 year old children to adjust to the kindergarten from the perspectives of parents and kindergarten personnel. The objective of this study was to obtain information about the different ways to support children's adjustment to day care. The additional goal was to promote the integration of the practices that support adjustment both at home and in the kindergartens by sharing this information with them. For this purpose a guide that explains how to help small children to adjust to the kindergarten will be made. It will be focused for the parents. Information was gathered from literature as well as by interviewing personnel from kindergartens and children's parents. This study is a qualitative research. The theoretical part handles the characteristics and the development of young children, attachment theory, day care and pedagogical partnership. Theoretical part acts as a framework for analysis of interviews. Information gathered from the interviews was analyzed by collecting similar themes from the answers. The study showed that there are many different ways to support children to adjust to kindergarten and that it is essential to make children feel safe. The found practices are presented as results, for example consolation and sense of community.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	AIEMMAT TUTKIMUKSET	7
3	MILLAINEN ON 1–3-VUOTIAS LAPSI?	7
	3.1 Lapsen temperamentti	8
	3.2 Lapsen kiintymyssuhteet	8
	3.3 Leikki	11
	3.4 Alle 3-vuotiaan lapsen kehitys	13
	3.4.1 Motorinen kehitys	13
	3.4.2 Muistin kehitys	13
	3.4.3 Kielen kehitys	14
	3.4.4 Tunnetaitojen kehitys	15
	3.4.5 Sosiaalinen kehitys	16
4	ALLE 3-VUOTIAIDEN PÄIVÄKOTIHOITO	18
	4.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta	19
	4.2 Toiminta päiväkodin pienten ryhmässä	19
	4.3 Vuorovaikutus ja yhteisöllisyys päiväkodissa	20
	4.4 Päivähoidon aloittaminen elämänmuutoksena	22
	4.5 Päiväkotihoidon sopeutuminen	23
	4.6 Kasvatuskumppanuus	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
	5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	26
	5.2 Tutkimuksen rajaus ja perustelut	26
	5.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta	27
	5.4 Aineiston keruu ja analysointi	28
	5.5 Tutkimuksen luotettavuus	29
6	PÄIVÄKOTIIN SOPEUTUMISTA TUKEVAT KÄYTÄNNÖT HAASTATTELUJEN POHJALTA	31

6.1	Vanhempien tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	31
6.2	Vanhempien ja päiväkodin yhteinen tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	34
6.3	Päiväkodin tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	38
7	KIRJALLISUUDEN NÄKÖKULMA SOPEUTUMISTA TUKEVIIN KÄYTÄNTÖIHIN	42
7.1	Vanhempien tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	43
7.2	Vanhempien ja päiväkodin yhteinen tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	46
7.3	Päiväkodin tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa	50
8	TULOSTEN POHDINTAA	54
9	PROSESSIN POHDINTAA	58
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	

Liite 1. Haastattelukysymyksiä vanhemmille

Liite 2. Haastattelukysymyksiä päiväkotien henkilökunnalle

1 JOHDANTO

Päiväkotihoidon aloittaminen on suuri muutos niin lapselle kuin vanhemmillekin. Päivähoidossa lapsi on usein ensimmäistä kertaa erossa vanhemmistaan ja tutusta kotiympäristöstään. Pienten lasten äiteinä meillä on molemmilla henkilökohtaista kokemusta lasten päivähoiton aloittamisesta. Elämäntilanteen muutos aiheuttaa usein erityisesti pienelle lapselle emotionaalista stressiä, jota hän ei pysty yksin käsittelemään. Olemme halunneet etsiä keinoja auttaa lasta sopeutumaan päiväkotihoidon ja kertoa niistä muille vanhemmille sekä päivähoiton henkilöstölle.

Tutkimuskysymykseksi muodostui: ”Miten voidaan tukea 1–3-vuotiaan lapsen päiväkotihoidon sopeutumista?” Opinnäytetyön tavoitteena oli hankkia tietoa päivähoiton aloittamisesta sekä keinoista tukea lasta sopeutumaan päivähoitoon. Hankimme tietoa kirjallisuudesta ja kartoittamalla hyviä käytäntöjä Kouvolan päiväkodeissa. Lisäksi tavoitteenamme oli edistää päivähoitoon sopeutumista tukevien käytäntöjen toteutumista sekä perheissä että päiväkodeissa viemällä hankittu tieto vanhemmille ja päiväkodin henkilöstölle. Toteutamme sen tekemällä oppaan, jossa kerrotaan, miten pientä lasta voi auttaa sopeutumaan päivähoitoon. Opas kohdennetaan ensisijaisesti vanhemmille.

Olemme keskustelleet Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö Helena Kuusiston kanssa aiheesta, ja hänen mielestään aihe oli mielenkiintoinen ja ajankohtainen, sillä päiväkotien henkilökuntaa koulutetaan parhaillaan kasvatuskumppanuus- ja Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen –koulutuksilla (Vavu). Myös opas olisi hänen mielestään hyödyllinen ja sitä voisi käyttää Kouvolan kaupungin päiväkodeissa ja sen voisi laittaa kaupungin nettisivuille.

Päivähoiton aloittamisesta on tehty useita opinnäytetöitä, mutta ei aivan vastaavalla sisällöllä. Tutkimukselliset työt ovat keskittyneet päivähoiton aloittamiseen ja siihen, miten vanhemmat ovat sen kokeneet. Keinoja sopeutumisen helpottamiseksi ei ole juurikaan löytynyt. Monet toiminnalliset työt, kuten oppaat, keskittyvät enemmän päivähoiton aloitukseen liittyviin käytännön asioihin eivätkä emotionaaliseen puoleen. Useat työt on tehty lähinnä vanhempien tai henkilökunnan näkökulmasta.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Hanna-Kaisa Taipalus (2010) käsittelee opinnäytetyössään alle kolmevuotiaan lapsen päivähoiton aloitusta ja hoitoon sopeutumista. Hän tutki, miten lapset olivat sopeutuneet ja kertoo myös joitakin esiin tulleita keinoja tukea lapsen sopeutumista. Lopuksi hän toteaa, että vanhemmilla ei tunnu olevan tarpeeksi tietoa asiasta ja että voisi olla hyödyllistä tehdä opas hoidon aloittamisesta. Hanna Schulz (2005) on selvittänyt opinnäytetyössään, miten alle 3-vuotiaan lapsen päivähoiton aloittaminen ja hoitoon sopeutuminen voitaisiin järjestää niin, että se tukisi mahdollisimman hyvin lasta ja hänen perhettään. Tutkimuksessa tuli esiin joitakin yksittäisiä ideoita, miten hoidon aloitusta voisi helpottaa.

Nina Remes (2010) on opinnäytetyössään tehnyt ohjeistuksen päiväkodin henkilöstölle lapsen päivähoiton aloittamisesta. Opinnäytetyössään hän on pääasiallisesti käsitellyt kasvatuskumppanuutta ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Työhön liittyvässä oppaassa esitellään päivähoiton aloittamisen vaiheet. Emmi Haapalan ja Mari Anttilan (2010) opinnäytetyöhön kuuluu kuvakirja *Aapon jännittävä päivä* päivähoiton aloittamisesta. Kuvakirjan tarkoitus on tukea päivähoiton aloittamista koko perheessä. Kuvakirjassa käsitellään päivähoiton rytmiä ja hoidon aloittamiseen liittyviä tunteita. Kirjan tarkoituksena on lieventää aloitukseen liittyvää jännitystä. Lisäksi kirjallisuushaussa löytyi joitakin opinnäytetöitä, jotka vaikuttivat liittyvän aiheeseemme, mutta joita ei ollut saatavana sähköisessä muodossa eikä kaukolainaan.

3 MILLAINEN ON 1–3-VUOTIAS LAPSI?

Tarkastelemme tässä osassa alle 3-vuotiasta lasta siitä näkökulmasta, millaiset valmiudet lapsella on sopeutua päiväkotielämään. Lapsen yksilöllinen temperamentti ja luonteenpiirteet vaikuttavat hänen käyttäytymistapaansa sekä sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Yksi kehityspsykologian keskeisimpiä teorioita on kiintymyssuhdeteoria. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsen saaman hoivan laadulla ja läheisen hoivasuhteen vuorovaikutuksen laadulla on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta. Pienen lapsen pääasiallinen toimintamuoto on leikki ja sillä on keskeinen rooli varhaiskasvatuksessa. Alle kolmevuotiaiden kehitys etenee hurjaa vauhtia ja yksilöllisesti, joten pienten ryhmissä on usein hyvin erilaisissa kehitysvaiheissa olevia lapsia. (Laine 2008, 91; Keltikangas-Järvinen 2004, 183; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11, 20–21; Munter 2001a, 15–16.)

3.1 Lapsen temperamentti

Temperamentti on pohja, josta yksilön persoonallisuus muovautuu ympäristön, kasvatuksen ja kulttuurin vaikutuksesta. Temperamentti on ihmisen synnynnäinen tapa reagoida uusiin asioihin. (Keltikangas-Järvinen 2004, 36–40.) Temperamentti on yksi tärkeimmistä tekijöistä lapsen päivähoitoon sopeutumisessa (Munter 2001, 54).

Thomasin ja Chessin teorian mukaan temperamentit voidaan jakaa kolmeksi temperamenttityypiksi: helppoon, hitaasti lämpenevään ja vaikeaan temperamenttiin. Helpon temperamentin lapset sopeutuvat tilanteeseen kuin tilanteeseen helposti. Heidän vallitseva mielialansa on positiivinen ja tunnereaktiot rauhallisia. Hitaasti lämpenevän temperamentin lapset eivät reagoi voimakkaasti, mutta tarvitsevat oman aikansa sopeutuakseen ja tottuakseen uusiin asioihin. Vaikean temperamentin lapset reagoivat kaikkeen uuteen vetäytymällä ja haluavat kaiken sujuvan tutulla tavalla. Muutoksiin he reagoivat äänekkäin ja voimakkain protestein. Heillä on epäsäännöllinen biologinen rytmi. Tällaiset lapset ovat täysin normaaleja, ja olisikin parempi puhua haastavista lapsista, sillä kasvattajan näkökulmasta tällainen lapsi on haasteellinen kasvatettava. Vaikean temperamentin lapsi määritellään vaikeaksi silloin, kun hänen ympäristönsä kokee hänet vaikeaksi. (Keltikangas-Järvinen 2004, 62–68.)

Päivähoidon aloittaminen on lapselle suuri elämänmuutos, ja päivähoitoon sopeutuminen voi olla erityisen haastavaa hitaasti lämpenevän ja vaikean temperamentin lapsille. Vaikean temperamentin lapsille voi olla myös vaikeaa sopeutua päivähoiton päivärytmiin. Myös jotkin temperamenttipiirteet, kuten sosiaalinen arkuus, voivat vaikeuttaa sopeutumista. Kysymys on paljolti lapsen ja ympäristön yhteensopivuudesta (Keltikangas-Järvinen 2004, 48). Esimerkiksi jos rauhallinen, arka ja vetäytyvä lapsi jätetään ilman huomiota, voi sopeutuminen pitkittyä. Päivähoidon henkilökunnan suhtautumistavalla onkin erityisen suuri merkitys silloin, kun lapsen temperamentti vaikeuttaa hänen sopeutumistaan päivähoitoon. Lapsen tarpeille sensitiivisen ja yksilöllisen hoidon tarjoaminen helpottaa sopeutumista. (Munter 2001a, 55–56.)

3.2 Lapsen kiintymyssuhteet

Kiintymyssuhde on ihmisen ensimmäinen emotionaalinen suhde, joka syntyy lapsen ja häntä hoivaavan aikuisen välille vauvan ensimmäisen elinvuoden aikana. Lapsella on kyky kiinnittyä myös useampaan hoitajaan, jos he ovat riittävästi läsnä hoitamassa las-

ta. Kun lapsi kohtaa jotain uutta ja kokee turvattomuutta, lapsi pyrkii hakemaan turvaa vanhemmasta. Näissä tilanteissa saamiensa kokemusten perusteella lapselle muodostuu kiintymyssuhdemalli, eli malli siitä, miten hoitaja on hänen kanssaan hädän hetkellä. Kiintymyssuhdemallin tuoman sisäisen turvallisuuden tunne auttaa lasta myös toimimaan itsenäisemmin ympäristössään. (Salo 2003, 44–47, 61; Munter 2001a, 42.)

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen laatu vaikuttaa siihen, millainen kiintymyssuhdemalli lapselle syntyy. Turvallisesti kiinnittyneet lapset kokevat, että heidän viestinsä kuullaan ja ymmärretään ja he uskaltavat ilmaista tunteitaan. Jos vanhempi ei vastaa lapsen negatiivisiin viesteihin, lapsi oppii peittämään negatiiviset tunteensa. Tällöin muodostuva välttelevä kiintymyssuhde voi kasvattaa lapsesta reippaan, mutta toisaalta lapsi saattaa oppia miellyttämään vanhempiaan, vaikka hänen iloinen mielen- sä ei välttämättä ole aitoa. Jos vanhemman antama hoiva ei ole johdonmukaista, lapsi kiinnittyy ristiriitaisesti. Lapsi ei voi luottaa siihen, että vanhempi reagoi hänen viesteihinsä, joten hän ilmaisee tunteitaan mahdollisimman voimakkaasti, jotta saisi viestinsä varmasti perille. Tällä tavalla kiinnittyneet lapset usein ripustautuvat vanhempaansa ja toisaalta saattavat suhtautua vanhempaan vihamielisesti. (Salo 2003, 61–64.) Suurin osa välttelevistä ja ristiriitaisista kiintymyssuhteista on normaaleja, eivätkä varsinaisesti turvattomia (Sinkkonen 2001, 46).

Joutuessaan eroon vanhemmistaan, lapsen käyttäytyminen on hänen ja vanhemman välille muodostuneelle kiintymysmallille tyypillistä. Turvallisesti kiintynyt lapsi on sisäistänyt mielikuvan vanhempiensa luotettavuudesta ja hän voi olla suhteellisen rauhallisin mielin erossa vanhemmistaan. Vanhemman lähtiessä hän voi protestoida ja näyttää tunteensa vahvasti, mutta hänellä on hyvät edellytykset päästä yli eron aiheuttamasta ahdistuksesta ja lähteä tutkimaan ympäristöään. Hän saattaa myös uskaltautua vieraan syliin hakemaan lohtua. Välttelevästi kiintynyt lapsi hillitsee erotilanteessa tunnekuohunsa, mutta mikäli hän kärsii eroahdistuksesta, ei hänellä saata riittävästi energiaa suuntautua uuteen ympäristöönsä. Lapsen eroahdistus voi näkyä leikin vähentymisenä. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi saattaa mennä aivan toltaan joutuessaan eroon vanhemmistaan, ja hänen voi olla vaikeaa ottaa vastaan muiden aikuisten tarjoamaa lohdutusta. Lelujen tutkimisen sijasta hän saattaa paiskoa niitä turhautuneena. (Sinkkonen 2001, 42–45, 52–53.)

Käytösmallit ovat tulleet esiin Mary Ainsworthin vierastilannemenetelmällä, jonka hän kehitti 12–20 kuukauden ikäisten lasten kiintymyssuhteen tutkimiseen, joten se

kuvaa parhaiten sen ikäisiä lapsia. Esimerkiksi hieman myöhemmin, niin sanotussa uhmaiässä, useimmat lapset käyttäytyvät ristiriitaisen mallin mukaan tunnepitoisesti, mutta se menee ohi ajan myötä. Turvallinen kiintymyssuhde tarjoaa pikkulapselle aina parhaat mahdollisuudet sekä kestää eroa vanhemmista että pärjätä päiväkodin vertaisryhmässä, koska se vaikuttaa suotuisasti lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen, mm. stressinsietokyvyn, impulssikontrollin ja empatiakyvyn kehitykseen. (Sinkkonen 2001, 39–41, 52–55.)

Lapsi muodostaa yhden muita vahvemman kiintymyssuhteen, jota kiintymyssuhdeteorian kehittäjä John Bowlby kutsuu pääasialliseksi kiintymyssuhteeksi, ja muita toissijaisia kiintymyssuhteita. Mitä turvallisemmin lapsi on kiinnittynyt vanhempiinsa, sitä helpommin hän on valmis kiintymään muihin aikuisiin (Munter 2001a, 42). Lapsi järjestää mielessään kiintymyssuhteensa tärkeys- ja luotettavuusjärjestykseen, ja päivähoidossakin hän kiinnittyy helposti yhteen hoitajaan muita vahvemmin. Se, millainen kiintymyssuhdemalli lapselle on muodostunut ensisijaiseen hoitajaan, määrittää lapsen muita kiintymyssuhteita, koska lapsi olettaa kaikkien suhtautuvan häneen samalla tavalla kuin ensisijainen hoitaja. (Rusanen 2011, 197–208.)

Päivähoidossa olevan pienen lapsen perusturvallisuuden ja emotionaalisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hänellä on mahdollisuus muodostaa kiintymyssuhde hoitajaansa hoitopaikassa. Myös hoitopäivän aikana lapsella tulisi olla saatavilla tuttu, turvallinen, hänet mielessään pitävä ja tarvittaessa lohduttava aikuinen, jonka hän voi kokea omakseen. (Schulman 2001, 171–172, 181.) Richard Bowlbyn (2007, 307) mukaan alle 2,5-vuotias lapsi stressaantuu joutuessaan eroon vanhemmistaan, jos ei löydä itselleen toissijaista kiintymyksen kohdetta. Lapsen psykologiset defenssit voivat aktivoitua, mikä voi näyttäytyä erilaisena dissosiattiivisena käyttäytymisenä, kuten vetäytymisenä, alistumisena tai ylimukautuvuutena. Lapsen ahdistusta päivähoidossa voidaan vähentää huomattavasti, jos lapsesta huolehtii jatkuvasti aikuinen, johon lapsella on toissijainen kiintymyssuhde. (Bowlby 2007, 307–308.)

Oma aikuinen on lapselle erityisen tärkeä päivähoidon aloitusvaiheessa. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että alle 3-vuotiaiden päivähoitoon sopeutumiseen vaikuttaa merkittävästi se, miten lapsi kiintyy hoitajaansa tai hoitajiinsa. Hyvän suhteen syntymisen edellytys on, että hoitaja on emotionaalisesti saatavilla. (Munter 2001a, 51; Suhonen 2009, 4.) Päivähoidon alkaessa lapsen olisi hyvä saada tutustua hoitopaikkaan ja hoitajaan vähitellen, jotta kiintymys voi kehittyä rauhassa (Bowlby

2007, 307). Mikäli hoitopaikan aikuiset jäävät liian etäisiksi, jää lapsen tunnetarpeiden huomioiminen helposti sattumanvaraiseksi (Schulman 2001, 167).

Tärkein kiintymyssuhteen kehityksen herkkyyskausi ajoittuu 7–8 kuukauden ikään. Silloin vakiintuvat lapsen kiintymyssuhteet hänelle läheisimpiin aikuisiin ja lapsi usein alkaa vierastaa hänelle vieraita ihmisiä. Toinen kiintymyssuhteiden herkkyyskausi on lapsen ollessa noin 1,5–2-vuotias. Tämän herkkyyskauden aikana lapsen minä tietoisuus kehittyy voimakkaasti, ja usein tähän kauteen yhdistetään myös lapsessa heräävä rakkauden menettämisen pelko. Päivähoidon aloittamista kiintymyssuhteen kannalta tarkastelevat tutkimukset ovat antaneet viitteitä siitä, että näiden herkkyyskausien aikana päivähoitoon sopeutuminen voi olla haasteellista. (Munter 2001a, 42–43.)

3.3 Leikki

Leikki on hyvin keskeisessä asemassa pienten lasten elämässä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 20) leikistä puhutaan lapsen luontaisena toimintana, joka vahvistaa lapsen hyvinvointia. Leikkiminen kumpuaa lapsen sisäisestä motivaatiosta ja tuottaa lapselle iloa. Leikillä on erityinen merkitys lapsen kehitykselle. Leikkiesään lapsi tutustuu ympäristöönsä ja itseensä sekä oppii uusia asioita ja taitoja, kuten sosiaalisia taitoja. (Helenius & Mäntynen 2001, 133–134; Lyytinen & Lautamo 2003, 199.)

Leikki on luonteeltaan sosiaalista toimintaa. Leikkimällä lapsi liittyy omaan päiväkotiyhteisöönsä leikin sisältämän toiminnan ja vuorovaikutuksen kautta. Päiväkodissa lasten yhteisö rakentuu pääasiassa leikin ympärille ja yhteisöön liittymisen edellytys on kiinnostus samanlaisista leikeistä. (Ikonen 2006, 149, 158–160.) Aivan pienelle lapselle ensimmäinen askel osallisuuteen päiväkodin yhteisöstä voi olla, että hän saa olla fyysisesti lähellä, kun vähän isommat leikkivät (Hännikäinen 2006, 129).

Päiväkodissa leikitään joka päivä, usein jopa puolet ajasta, joten leikin sujuminen on hyvin merkityksellistä lapsen päiväkotielämän kannalta. Lapsen leikit päiväkodissa kertovat lapsen sopeutumisesta. Jos lapsi ei leiki tai hänen leikkinsä eivät vastaa ikäta-soa, niin se merkitsee, että lapsen asiat eivät ole aivan hyvin. Lapsella saattaa olla psyykkisiä ongelmia tai kehitysongelmia, mutta kyse saattaa olla vain siitä, että lapsi ei voi uppoutua leikkiin, koska ei tunne oloaan hyväksi ja turvalliseksi. Hoitajilla on-

kin haasteellinen tehtävä luoda leikille hyvät edellytykset ja tarvittaessa kannatella lasten leikkiä. Päivähoidossa lapsen leikkitaitoihin vaikuttaa erityisesti lapsen suhde hoitajiin ja hoitajien älyllinen sensitiivisyys suhteessa lapseen. (Kalliala 2008, 49–60; Airas & Brummer 2003, 167; Lyytinen 2003, 63; Suhonen 2009, 4.)

Alle kolmevuotiaiden leikki tapahtuu tyypillisesti vuorovaikutuksessa aikuisten tai isompien lasten kanssa. Leikkiessään alle kolmevuotiaat näyttävät olevan jatkuvasti liikkeessä ja vaihtavan usein tekemistä. Pienten lasten leikit keskittyvät esineisiin ja toimintaan. Esineleikissä lapsi oppii käsittelemään ja käsittämään ympäristöään. Lapsi opettelee myös toimimaan itsenäisesti. Ensimmäisen elinvuoden loppupuolella lapsi alkaa jäljitellä aikuisten esinetointoja ja käsitellä esineitä tarkoituksenmukaisesti. Leikistä tulee esittävää. (Helenius & Mäntynen 2001, 134, 135, 137; Kalliala 2008, 47; Lyytinen & Lautamo 2003, 199.)

Toisen vuoden alussa lapsi siirtyy symboliseen leikkiin ja lapsi osaa korvata esineitä toisilla esineillä, eli kuvitella esimerkiksi tikun lusikaksi. Aluksi toiminnot suuntautuvat lapseen itseensä ja lapsi voi esimerkiksi syödä leikisti. Toisen vuoden loppupuolella lapsi oppii myös siirtämään toimintoja uusiin kohteisiin, esimerkiksi syöttämään nukkea. Noin kolmevuotiaan nukke alkaa elää omaa elämäänsä ja osaa lapsen leikeissä syödä itse. Lelut edustavat 1–3-vuotiaille lapsille todellisia esineitä ja ovat hyvin merkityksellisiä. (Lyytinen & Lautamo 2003, 200–202; Helenius & Mäntynen 2001, 137, 156.)

Kolmannen vuotensa aikana lapset aloittelevat roolileikkejä. Roolileikissä lapsi oppii ihmisten välisen toiminnan sääntöjä eli sosiaalisia taitoja. Kehittyneessä roolileikissä lapsilla on vastavuoroisia roolisuhteita. Roolileikki edellyttää ja kehittää suunnittelukykyä ja kielellisiä taitoja. (Lyytinen & Lautamo 2003, 203; Helenius & Mäntynen 2001, 133–134, 139–140.)

3.4 Alle 3-vuotiaan lapsen kehitys

Vauva tarvitsee lähes jatkuvasti hoitoa ja oman aikuisen läheisyyden tuomaa turvaa voidakseen hyvin. Kasvun ja kehityksen myötä pienenkin lapsen edellytykset sopeutua päivähoitoon ja viihtyä päiväkodissa paranevat.

3.4.1 Motorinen kehitys

Vasta kun lapsi oppii liikkumaan tarpeeksi taitavasti ja alkaa puhumaan, pystyy hän saamaan perusturvallisuuden tunteen katsekontaktista aikuisen kanssa. Päiväkodissa aikuiset eivät aina ehdi vastata ryhmän kaikkien lasten tarpeisiin. Liikkumistaitojen kehittymisen myötä lapsen sosiaalinen ympäristö laajenee ja osallistumisen mahdollisuudet paranevat. Motorinen kehitys vaikuttaa myös lapsen leikkitaitoihin. (Sirenius 2001, 27; Kalliala 2008, 259; Viholainen & Ahonen 2003, 221.) On ilmeistä, että lapsilla, jotka osaavat liikkua ja leikkiä taitavasti, on jonkin verran paremmat mahdollisuudet pärjätä päiväkodissa kuin sitä pienemmillä.

Ensimmäisenä vuonna lapsen motorinen kehitys on nopeaa. Isoja näkyviä askeleita ovat, että lapsi oppii liikkumaan itsenäisesti ja käsittelemään esineitä. Toisen vuoden aikana nämä taidot kehittyvät edelleen. Suurin osa lapsista oppii konttamaan noin kahdeksan–yhdeksän kuukauden iässä, kävelemään noin yhden vuoden iässä ja juoksemaan toisen ikävuoden lopulla. Peukalo-etusormiote onnistuu keskimäärin yhdeksän kuukauden iässä, ja noin puolitoistavuotias voi jo oppia rakentamaan pienen palikkatornin. Lapset alkavat yleensä opetella lusikan käyttöä ja mukista juomista noin vuoden iässä, mutta useimmat lapset oppivat syömään itsenäisesti vasta kolmantena ikävuotena. (Viholainen & Ahonen 2003, 220–224; Rantala 2010, 457.)

3.4.2 Muistin kehitys

Aluksi lapsella on vain tiedostamaton implisiittinen muisti, eli kehon muisti, ja lapsen havaintomaailmassa asiat ovat yksittäisiä kohteita. Alle vuoden ikäisenä lapsi pystyy kuitenkin jo painamaan asioita mieleensä ja säilyttämään niitä jonkin aikaa. Aivojen kehityksen ja oppimisen myötä lapsi alkaa jäsentää maailmaa ja hän alkaa ryhmitellä asioita käsitteellisin ja kielellisin perustein, minkä seurauksena muistitoiminnot alkavat sujua paremmin. Juuri sanojen oppimisen myötä, 1–2-vuotiaana, lapsen eksplisiittinen eli tietoinen muisti alkaa kehittyä. Lapsen muistiin alkaa tallentua pysyviä mieli-

kuvia, joiden avulla hän voi palauttaa mieleen aikaisempia kokemuksia ja ennakoida tapahtumien kulkua, sekä jäsentää niitä suhteessa muihin tietoihinsa. Lapsi pystyy tallentamaan muistojaan sanallisesti ja keskustelemaan niistä toisten kanssa. (Mäntymaa & Puura 2011, 23; Lyytinen 2003, 64–65; Mäkelä 2003, 37–38; Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 101.)

Tietoisien muistin kehityksen alkuvaiheessa lapsi osaa lähinnä kuvata aiemmin näkemäänsä asioita. Noin kaksivuotiaana lapsen kieli on kehittynyt niin, että hän pystyy yhdistelemään tapahtumia ja järjestelemään niitä mielessään ketjuiksi. Tuolloin lapsi alkaa jo jollain tasolla hahmottaa aikaa ja hänelle alkaa muodostua tietoinen yhtäjaksoinen minäkäsitys. Kun lapsen muistiin liittyy tietoisuus itsestä ja ajasta, alkaa lapsen omaelämäkerrallinen muisti kehittyä. Varsinainen omaa kokemusta kuvaava omaelämäkerrallinen muisti perustuu sellaiseen aivopuoliskojen ja muistijärjestelmien yhteistoimintaan, joka kypsyy vasta noin kolmen vuoden ikään mennessä. (Mäntymaa & Puura 2011, 23; Mäkelä 2003, 37–38; Broberg ym. 2005, 101–103.)

3.4.3 Kielen kehitys

Mitä kehittyneemmät ovat lapsen kommunikaatiotaidot, sitä paremmat edellytykset hänellä on sopeutua päiväkotiin ja toimia siellä tarkoituksenmukaisella tavalla. Kyky kommunikoida myös lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. (Laine 2008, 66–67; Suho-
nen 2009, 8.) Kommunikaation onnistumiseen vaikuttaa myös vastaanottaja. Puhumaan opettelevan lapsen eleitä, ilmaisuja ja tulollaan olevaa puhetta ymmärtävät parhaiten häneen virittäytyneet aikuiset, kuten omat vanhemmat tai oma hoitaja. Päiväkotiin mennessä lapsen subjektiasema muuttuu. Subjektiasema tarkoittaa lapsen asemaa tahtovana ja tuntevana ihmisenä sekä lapsen omaa toimijuuden kokemusta. Päiväkodin aloitusvaiheessa yhteiset merkitykset puuttuvat, eikä lasta aina ymmärretä eikä osata toimia lapsen aikomusten mukaisesti. (Schulman 2001, 167, 173; Munter 2001a, 37.)

Puhetaidoton lapsi ei pysty jäsentämään tunteitaan ja kokemuksiaan eikä kertomaan niistä sanallisesti, joten hän tarvitsee mielen kannattelua. Hänellä ei myöskään ole tehokkaita keinoja rauhoittaa itseään, vaan tarvitsee siinä paljon aikuisen apua. Puhetta ymmärtävää lasta taas voidaan myös valmistella päivähoidon aloittamiseen keskustelemalla siitä. (Schulman 2001, 167, 170, 178.) Lapsi, joka osaa ilmaista itseään kielel-

lisesti edes jonkin verran, on edullisemmassa asemassa päiväkotihoidon sopeutumisen kannalta kuin puhumaton lapsi.

Lapsi oppii kielen läheisessä vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsi havainnoi aktiivisesti ympäristössään käytettävää kieltä ja alkaa itse tuottaa puhetta. Lapsen halu kommunikoida läheisten ihmisten kanssa motivoi häntä kiinnittämään huomiota ympäristön tapahtumiin ja kuvaamaan niitä kielellisesti. Yksilöllinen vaihtelu on suurta puheen oppimisen nopeuden suhteen. Kolmevuotiaan lapsen puhe on kuitenkin yleensä jo lähes täysin ymmärrettävää. (Lyytinen 2003, 48, 60; Hassinen 2005, 83.)

Ensimmäisen elinvuoden lopulla lapsi osaa jo kommunikoida ohjaamalla toisen ihmisen huomiota eleillä ja ääntelyllä. Lapsi tuottaa ensimmäiset sanansa yleensä ennen ensimmäistä syntymäpäiväänsä ja puolitoistavuotias käyttää yleensä noin 10–30 merkityksellistä sanaa. Lapsi ymmärtää enemmän kielellisiä ilmaisuja kuin pystyy tuottamaan, ja hän osaa mm. noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia. Kun sanavarastoon on kertynyt 30–50 sanaa, alkaa useimmilla lapsilla sanaston nopea kasvu, ja kaksivuotiaalla on jo keskimäärin 250 sanaa hallussaan. Kolmantena elinvuonna lapsi oppii noin kymmenen uutta sanaa päivässä eli lapselle kertyy yli 3000 sanaa. (Tolonen 2001, 168; Hassinen 2005, 86; Lyytinen 2003, 51–52, 60.)

Lapset alkavat yhdistellä sanoja lauseiksi samoihin aikoihin, kun niitä alkaa kertyä nopeasti. Toisen ikävuoden lopulla lapsi alkaa osallistua keskusteluun, jossa vaihdetaan lauseita. Kaksivuotias lapsi puhuu pääasiassa omiin välittömiin havaintoihin liittyvistä asioista ja tapahtumista, jotka ovat täällä ja nyt, mutta alkaa käyttää myös mennyttä aikamuotoa. Kahden–kolmen vuoden iässä lapset oppivat kertomaan tarinoita, kun he saavat jutella aikuisten kanssa heidän yhteisistä kokemuksistaan. Tarinoiden kertominen on lapsille tärkeä ajatusten ja tunteiden jakamisen keino. Kolmannen vuoden lopulla lapset alkavat käyttää puhetta leikkiessään kuvitteluleikkejä toisten lasten kanssa. (Lyytinen 2003, 53, 55–59; Tolonen 2001, 172; Suhonen 2009, 8.)

3.4.4 Tunnetaitojen kehitys

Tunteet ovat tärkeitä hyvinvoinnin ja sopeutumisen kannalta. Niitä tarvitaan sosiaalisen käyttäytymisen oppimisessa ja säätelyssä. Tunteiden ilmaisuun vaikuttaa mm. temperamentti-, kiintymyssuhde- ja kulttuurierot sekä ihmisen omat tunteiden säätelytaidot. Tunteiden säätelyn hallintaan ottaminen on lapsen tärkeä kehitystehtävä. Käy-

tännössä yleensä negatiivisia tunnetiloja pyritään lievittämään ja positiivisia lisäämään ja jakamaan. Lapsen emootioiden ymmärtäminen, ilmaiseminen ja säätely kehittyvät sosiaalisessa ympäristössä, erityisesti läheisessä vuorovaikutuksessa hoitajan kanssa. Kehityksen myötä lapsi sisäistää säätelymallit, joita on hoitajansa kanssa toistuvasti kokenut. (Laine 2008, 67–71, 74, 91; Sinkkonen 2008, 88–89; Mäntymaa & Puura 2011, 20, 22; Mäntymaa & Tamminen 1999, 2451–2452.)

Lapsi ei pysty hillitsemään emotionaalisia reaktioita, ennen kuin hermosto on riittävän kehittynyt. Puolentoista vuoden iässä lapsen hermosto on kypsynyt sen verran, että lapsella on huomattavasti aiempaa paremmat mahdollisuudet säädellä stressitasoaan. Siihen mennessä lapsi on yleensä saanut myös runsaasti kokemuksia siitä, miten hoitaja toiminnallaan rauhoittaa lapsen stressikeskuksia. Jukka Mäkelä (2003, 39) arvioi, että lasta ei kannattaisi viedä ryhmähoitoon ainakaan ennen sitä. (Laine 2008, 74; Mäkelä 2003, 39.)

Toisen ikävuoden lopulla lapset alkavat nimetä tunteitaan ja kykenevät erottamaan tunnetilan ja tunteen ilmaisun toisistaan. Lapset oppivat käyttämään tunteiden ilmaisuun uusia keinoja kuten kieltä ja leikkiä. Kun lapsi oppii puhumaan, voi hän oppia nimeämään tunteita, reagoimaan niihin ja keskustelemaan niistä. Kolmevuotias alkaa jo ymmärtää muiden ihmisten tuntemuksia ja käyttäytymistä sekä pystyy ennakoimaan sitä. Tunteiden oppimisen kannalta on tärkeää, että aikuiset keskustelevat niistä lapsen kanssa. Tunnereaktioiden säätely kehittyy, kun lapsi pystyy puhumaan tunteistaan, tarpeistaan ja aikomuksistaan. Pikkuhiljaa vastuu tunteiden säätelystä alkaa siirtyä hoitajalta lapselle, mutta hoitajan tuki on hyvä olla tarvittaessa saatavilla. (Mäntymaa & Tamminen 1999, 2452; Laine 2008, 73; Lyytinen 2004, 52.)

3.4.5 Sosiaalinen kehitys

Aluksi lapsen tärkein sosiaalinen yhteisö on oma perhe ja muut läheiset. Kun lapsi menee päiväkotiin, laajenee lapsen sosiaalinen maailma huomattavasti, sillä lapsi alkaa viettää suuren osan päivästäan ikäistensä lasten kanssa eli vertaisryhmässä. Jotta lapsi voisi turvallisesti laajentaa sosiaalista piiriään, täytyy hänellä olla läheisten aikuisten antama tuki ja emotionaalinen turva saatavilla. Yksi–kaksivuotiaalla on vielä hauras identiteetti. Lapsi osaa nauttia toisten lasten seurasta, mutta tarvitsee häneen viertäytyneen aikuisen läsnäoloa. Keskenään leikkivät kaksivuotiaatkin tarvitsevat nä-

köyhyyden aikuiseen ja myöhemminkin aikuisen läsnäolo on tärkeää. (Laine 2008, 66; Munter 2001b, 110–111; Schulman 2001, 166.)

Päiväkodin vertaisryhmä on merkittävä sopeutumiseen vaikuttava tekijä. Myönteinen vuorovaikutus ja oman ryhmän hyväksyntä tukevat lapsen hyvinvointia, tarjoavat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä emotionaalista turvallisuutta. Lapsi viihtyy yleensä hyvin, kun hänellä on hauskoja leikkikavereita. Toisaalta jos lapsi jää vertaisryhmän ulkopuolelle ja tulee torjutuksi, saattaa hän kokea yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen tunteita, mikä sekä haittaa sopeutumista huomattavasti että on riskitekijä lapsen kehitykselle. Lapsi tarvitsee tuolloin erityisesti myönteistä huomiota sekä opastusta ja tukea, jotta hän oppisi toimimaan suotuisalla tavalla sosiaalisissa tilanteissa. Voidakseen toimia kivasti kavereiden kanssa lapsen täytyy oppia tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja sekä pitäisi pystyä lukemaan vuorovaikutustilanteita. Päiväkodissa lapsille tärkeitä sosiaalisia taitoja ovat mm. seuraan liittyminen, sosiaalinen käyttäytyminen ja yhteistoiminnallisuus. (Laine 2002, 15–16; Laine 2008, 74–79, 85–102.)

Pienet lapset ovat luonnostaan kiinnostuneita toisista lapsista ja heillä on tarve liittyä muiden seuraan. Tavatessaan he luovat usein välittömästi sosiaalisen kontaktin keskenään ja ryhtyvät yhteisiin puuhiin. Joillekin lapsille toisten seuraan liittyminen voi olla vaikeaa ja he saattaavat vetäytyä. Lapsen temperamentti voi vaikuttaa asiaan, mutta lapsella saattaa olla myös ongelmia tunnetaitojen ja tilanteiden ymmärtämisen kanssa. Sosiaalinen käyttäytyminen on sellaista, jolla lapsi haluaa toimia toisen hyväksi, esimerkiksi antaminen ja jakaminen sekä empatia, tukeminen ja lohduttaminen. Yhteistoiminnallisuus tarkoittaa, että lapset pyrkivät yhteiseen päämäärään molemminpuolisen hyvän saavuttamiseksi. Pienet leikkivät tyypillisesti kahdestaan, mutta yksivuotiaatkin saattavat toimia välillä kolmen ryhmässä. Lapset voivat solmia kestäviä ystävyysuhteita jo vuoden ikäisenä. Ystävykset valitsevat toistensa seuran ja heillä on hauskaa yhdessä. Pienten lasten ryhmässä ei kuitenkaan ole vakiintunutta hierarkiaa ja suhteiden dynamiikka vaihtelee. (Laine 2008, 76–79, 85; Munter 2001b, 96, 100, 107–108.)

Pienten lasten sosiaalinen vuorovaikutus on yllättävän taitavaa, ymmärrys sosiaalisista tilanteista herkkää ja sosiaalinen osallistumisensa monimuotoista. Jo 1–2-vuotiaiden ryhmällä on keskinäistä yhteistoimintaa. Heillä on kyky kertoa omista tavoitteistaan, sekä kyky ymmärtää toisen tunteita ja aikomuksia. He alkavat myös ymmärtää sosiaa-

lisiä sääntöjä. Sosiaalisen ymmärryksen kehitys tulee esiin yhteisissä puuhissa ja lasten puheissa. Lapset osaavat esimerkiksi sovittaa käyttäytymistä yhteen leikkiverin kanssa, matkia ja tiedostaa sen, että häntä matkitaan sekä auttaa ja lohduttaa leikkiveriaan monin tavoin. (Laine 2008, 81; Munter 2001b, 94–97, 105.)

Leikin sosiaalisuus kehittyy karkeasti hahmoteltuna siten, että lapset toimivat ensin yksin, seuraavaksi rinnakkain ja vasta sen jälkeen yhdessä. Todellisuudessa monet lapset leikkivät kaikilla näillä tavoin jo varhain. Eräästä seuratusa ryhmästä havaittiin, että toisen ikävuotensa loppupuolella jo lähes kaikki olivat osallistuneet täydentävään ja vastavuoroiseen leikkiin, kuten yksinkertaisiin hippaleikkeihin. Jotkut lapset leikkivät toisen ikävuotensa loppupuolella myös ensimmäisiä sosiaalisia leikkejä, joissa lapsilla on toisiaan täydentävät leikkiroolit. Kolmannen ikävuoden loppuun mennessä näihin leikkeihin oli osallistunut jo yli puolet ryhmän lapsista. Myös rinnakkain leikkiminen voidaan nähdä yhtenä tapana toimia ryhmässä, esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, jolloin lapsi haluaa leikkiä yksin tai luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta jäljittelemällä leikkiveria. (Munter 2001b, 96–97.)

Pienten ryhmäläiset toimivat päiväkodissa pääosin sovussa, mutta erilaiset konfliktit ovat tavallisia. Pienet eivät juurikaan osaa hallita impulsivejaan ja lapsi saattaa esimerkiksi pyrkiä leikkiin mukaan väärällä hetkellä tai väkisin. Ensimmäisen vuoden lopulla alkaa ilmetä toisiin lapsiin kohdistuvaa vastustusta ja toisena vuonna voi alkaa esiintyä fyysistä aggressiivisuutta, kuten lyömistä. Lapsilla esiintyy yleensä jonkin verran esinekiistoja, ja tavaroita revitään toisten käsistä. Kielen kehittymisen myötä tarpeita kuitenkin aletaan ilmaista myös sanallisesti, mikä helpottaa tilannetta. (Hännikäinen 2001, 19–20; 2006, 155; Schulman 2001, 178; Laine 2008, 76; Pulkkinen 2002, 63–64.)

4 ALLE 3-VUOTIAIDEN PÄIVÄKOTIHOITO

Tilastojen mukaan vuonna 2010 Suomessa alle yksivuotiaista oli hoidossa kodin ulkopuolella vain noin 1 %. Yksivuotiaista päivähoidossa oli 30 %, kaksivuotiaista 51 % ja kolmevuotiaista 68 %. Suomessa pienet lapset saavat olla pidempään kotihoidossa muihin pohjoismaihin verrattuna. Esimerkiksi vuonna 2009 Ruotsissa jo yksivuotiaista puolet oli päivähoidossa, Norjassa 70 % ja Tanskassa lähes 90 %. Suomessakin pienimpien päivähoito on hieman lisääntynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana. Päiväkodista lapsi voi saada hoitopaikan, kun lapsen subjektiivinen päivähoito-oikeus al-

kaa vanhempainvapaan päättyessä. (Säkkinen & Kuoppala 2011, 3–4, 10; Agerskov 2010, 66.)

4.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta

Päivähoito on osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus on yhdistelmä hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Pienten ryhmissä painopiste on hoidolla, mutta hoitotilanteetkin ovat osa kasvatusta, opetusta ja ohjausta. Toimintaa ohjaavat kolme kasvatuspäämäärää: henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioonottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen ja itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Valtakunnan tasolla varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset linjaukset sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Kunnilla ja päivähoitoyksiköillä on omat varhaiskasvatussuunnitelmansa ja jokaiselle lapselle tehdään vielä oma varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä tämän vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8–9,13–16.)

Päivähoidon tarkoitus on tukea perheitä kasvatustehtävässä ja edistää lasten tasapainoista kehitystä. Lapsen tulee saada turvalliset, lämpimät ja jatkuvat ihmissuhteet päivähoitossa. Päivähoitoa määrittävät sekä Laki lasten päivähoitosta (1973/36) että Asetus lasten päivähoitosta (1973/239). Laissa lasten päivähoitosta säädetään esimerkiksi päivähoiton järjestämisestä ja päivähoiton sisällöstä, asetuksessa määritellään muun muassa lapsien ja henkilökunnan lukumäärä ja henkilökunnan koulutusvaatimukset. Asetus ei määrää päivähoiton lapsiryhmien kokoa ainakaan tällä hetkellä, vaan ryhmien kokoa säädelään suhdelukuperiaatteella. Päivähoitoasetuksen mukaan alle kolmevuotiaiden ryhmässä on oltava vähintään yksi ammatillisen kelpoisuuden omaava työntekijä jokaista neljää lasta kohden (Asetus lasten päivähoitosta, 1973/239 § 6).

4.2 Toiminta päiväkodin pienten ryhmässä

Päiväkodin arjessa perushoito vie suuren osan ajasta. Perushoitotapahtumia ovat esimerkiksi ruokailu, päivälepo, vessakäynnit ja ulkoilu sekä pukeminen ja riisuminen yhteydessä. Ne ovat tärkeitä lapsen terveyden, jaksamisen, kehityksen ja oppimisen kannalta, mutta ne ovat myös tärkeitä vuorovaikutustilanteita ja tarjoavat lapselle mahdollisuuden saada aikuisen yksilöllistä huomiota ja läheisyyttä. Varsinkin pienet, alle kolmevuotiaat lapset kaipaavat elämäänsä turvallisuutta tuovan päivärytmin. Päi-

värytmi tarkoittaa käytännössä sitä, että asiat toistuvat päivästä toiseen samassa järjestyksessä ja lapsi voi ennakoida, mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Päiväkodin pienten ryhmissä yli kymmenen minuutin poikkeamat päivärytmissä pitäisi olla poikkeustapauksia. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001, 67–70.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 20) mukaan lapselle luontaisia ja mielekkäitä touhuja ovat leikkiminen, tutkiminen, liikkuminen ja taiteellinen ilmaiseminen. Leikki on lasten keskeisin toimintamuoto, ja hyvässä päiväohjelmassa varataan leikille ja muulle omaehtoiselle tutkimiselle suuri osa päivästä (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001, 69). Leikin lomassa lapset saattavat lukea kirjoja, kuunnella musiikkia tai vaikka tanssahdella aikuisten kanssa. Liikuntaa lapset saavat varsinkin ulkoillessaan. Pienillekin järjestetään myös lyhyitä ohjattuja tuokioita ja muuta toimintaa, esimerkiksi liikuntaa, musiikkia, maalausta, askartelua, leipomista, retkiä, vierailuja ja esityksiä.

Tyypillinen pienten ryhmän päiväohjelma alkaa lasten saapuessa päiväkotiin aamulla, noin kello 6.30–8.00. Aamupala nautitaan kello 8.00–8.30, sen jälkeen kello 11.00 asti on toimintaa, esimerkiksi askartelua, laulua, vapaata leikkiä ja ulkoilua. Jos päiväkodissa on tapana pitää aamupiiri, se on yleensä heti aamupalan jälkeen. Lounas on kello 11.00–11.45 ja siitä lapset siirtyvät päivälevolle aina kello 13.45 saakka. Levon jälkeen on välipalan vuoro kello 14.00–14.30, ja sen jälkeen lapset leikkivät ja ulkoilevat kunnes heidät haetaan kotiin. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001, 67–70; Jokuset 2012.)

4.3 Vuorovaikutus ja yhteisöllisyys päiväkodissa

Päiväkoti on toki fyysinen paikka, mutta päiväkodin todellisuus ja kokemukset päiväkodista muodostuvat keskinäisessä vuorovaikutuksessa, jonka sävy vaikuttaa päiväkodin ilmapiiriin ja kaikkeen toimintaan. Vuorovaikutus on varhaiskasvatuksen tärkein laatutekijä ja vastuu siitä on aikuisilla. Aikuisilta toivottavaa on sitoutuminen, lämmin vuorovaikutus, lapsen arvostaminen yksilönä ja myönteisen tuen antaminen, joista syntyy välittävä ilmapiiri. Lisäksi tarvitaan kiireetöntä aikaa. Lapsen näkökulmasta on tärkeää, että hän voi löytää ystävällisen aikuisen, jolle kertoa tarpeensa ja huolensa, ja että hän pääsee halutessaan syliin. (Munter 2001a, 42; Kalliala 2008, 11, 67; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15–16; Tiusanen & Siren-Tiusanen 2001, 65.)

Aikuisten vuorovaikutustyyli ja toiminta vaikuttavat ratkaisevasti lasten sopeutumiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin päiväkodissa. Erityisesti aikuisten sensitiivisyys tukee pienten lasten sopeutumista päiväkotiin. Sensitiivinen aikuinen tunnistaa herkästi lapsen tunnetiloja ja osaa vastata lapsen tunteisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin, kuten turvallisuuden, huomion ja emotionaalisen tuen tarpeisiin. Lapsen viesteille herkkä aikuinen myös ymmärtää lapsen sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia. Sensitiivisen hoitajan hoivissa lapsi voi emotionaalisesti hyvin, mikä on edellytys sille, että lapsi rohkenee lähteä tutkimaan uutta ympäristöä ja pystyy sitoutumaan toimintoihin, kuten osallistumaan leikkiin. (Kalliala 2008, 67–69; Keskinen & Hoperuoho-Saajala 2000, 1224; Suhonen 2009, 28.)

Erja Suhonen (2009) on tutkinut erityistä tukea tarvitsevien taaperoiden sopeutumista päiväkotiryhmään. Suhonen havaitsi, että päiväkotien aikuiset kohtasivat lapset yleensä sensitiivisesti, kun lapset kaipasi syliä ja lohtua, mutta aikuiset eivät huomioneet hyvin lasten yrityksiä liittyä ryhmään. Lasten sosiaalisia kontakteja ei yritetty tukea eikä lasta osattu auttaa liittymään toisten seuraan, vaikka lapsi olisi osoittanut siihen kiinnostusta. Esimerkiksi lapsen osoitellessa toisten autoleikkejä lapselle annettiin auto ja ohjattiin hänet leikkimään sillä muista erillään. Suhonen tuo esiin, että lapsen pitää osallistua jaettuun toimintaan, jotta hän voisi kokea kuuluvansa päiväkodin yhteisöön. (Suhonen 2009, 110–111.)

Hilkka Munterin (2001b, 111) mukaan päiväkotiryhmässä on kyse ihmisten kohtaamisesta ja siinä syntyvässä yhteenkuulumisen tunteesta. Yhteisöllisyyteen liittyvä yhteenkuuluvuuden tunne on määritelmänsä mukaisesti ”miellyttävä tunne, joka sinulla on ollessasi osa ryhmää” (Hännikäinen 2004, 126), joten se voi oleellisesti lisätä lapsen tyytyväisyyttä oloonsa päiväkodissa ja auttaa sopeutumaan. Yhteisön jäsenyys on lapsille muutenkin tärkeää. Nina Sajaniemi kertoo, että kun lapsi kokee olevansa yksi ryhmästä, vahvistaa se lapsen minäkuvaa ja tilanteiden hallintaa (Korkeakivi 2012, 11). Lapsen osallisuus päiväkodin yhteisössä kasvaa vähitellen toimintaan osallistumisen kautta (Koivula 2010, 153). Ryhmään liittymisen kannalta ensimmäiset kohtaamiset uudessa päiväkotiryhmässä ovat tärkeitä, koska muiden käsitys ryhmän uudesta jäsenestä alkaa muodostua heti alkuhetkillä. Kasvattajien olisikin hyvä ymmärtää ryhmäprosesseja ja osata tukea lasten osallisuuden syntymistä. (Rasku-Puttonen 2006, 111–112.)

Yhteisöllisyys on kokemuksellista, mutta se ilmenee vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Päiväkodissa toimintojen ja vuorovaikutuksen eräs keskeinen tavoite onkin yhteisöllisyyden tunteen saavuttaminen. Päiväkodin aikuiset voivat toiminnallaan vaikuttaa myös lasten yhteisön kehittymiseen. Suhosen (2009, 111) tutkimuksessa juuri aikuisten tapa ohjata ja tukea lasta leikissä ja arjen toiminnoissa nousi merkittäväksi tekijäksi lasten ryhmään liittymisen onnistumisen kannalta. Se vaikutti myös lapsen kokemaan turvallisuuden tunteeseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin päiväkohtiin sopeutumisessa. Lasta ymmärtävä aikuinen osaa ohjata lasta toimimaan yhdessä muiden kanssa lapsen mielenkiinnon mukaisesti. Aikuiset voivat tukea lasten vuorovaikutusta esimerkiksi sanoittamalla sitä. (Ikonen 2006, 156–159; Suhonen 2009, 111.)

4.4 Päivähoidon aloittaminen elämänmuutoksena

Päivähoidon aloittaminen on merkittävä siirtymätilanne pikkuisen elämässä. Samalla yleensä myös vanhempi palaa kotoa töihin ja koko perheen arjen kuviot muuttuvat. Vanhemmat kokevat monia tunteita laidasta laitaan: innokasta odotusta, helpotusta, uteliaisuutta, epävarmuutta, huolta ja syyllisyyttä. Aikuisilla on mahdollisuus valmistautua tulevaan ja keinoja käsitellä muutokseen liittyviä tunteita. Pienet lapset eivät voi käsittää, millainen muutos on tulossa, eivätkä he osaa itse siihen valmistautua. Hoitopaikan hakeminen on aikuisten päätös ja he ovat vastuussa muutoksesta, myös lapsen psyykkisen tasapainon säilymisen osalta. (Munter 2001a, 35, 38.)

Muutokset elämässä aiheuttavat ihmisille aina enemmän tai vähemmän stressiä. Jo suuressa ryhmässä oleminen ja sosiaalisten kontaktien määrä voi aiheuttaa lapselle stressiä, varsinkin kun hänen asemansa ryhmässä on vakiintumaton. Myös toisten lasten käytös saattaa tuntua pelottavalta. Päiväkoti on uusi tila ja siellä on lapselle uudentlaisia toimintatapoja, joita hän ei heti hahmota. Ilman hoitopaikan aikuisten tarjoamaa sensitiivistä suojaa kokemus voi pahimmillaan tuntua lapsesta ylivoimaiselta, jolloin joudutaan harkitsemaan lapsen päiväkotihoidon keskeyttämistä. Pelot eivät ole aivan turhia, sillä valitettavasti lapsi voi pudota pois hoitajien mielestä ja jäädä yksin aivan todellisestikin. Schulman (2001, 171) kertoo yksivuotiaasta tytöstä, jota observoitiin kun hän jäi päiväkotiin ensimmäistä kertaa ilman äitiään. Tyttö jätettiin isolla pihalla suurimmaksi osaksi ajasta itsekseen ja hän joutui jopa moniin vaaratilanteisiin jo en-

simmäisen puolen tunnin aikana. (Mäkelä 2003, 39; Keltikangas-Järvinen 2010, 215–216; Schulman 2001, 171, 178–179.)

Päivähoidon aloittaminen on täynnä suuria tunteita. Ero vanhemmista voi ahdistaa lasta ja hän saattaa ikävöidä heitä kovasti. Uudessa tilanteessa ja paikassa lapsi voi kokea turvattomuutta, eksymistä ja hämillään oloa. Yksi–kaksivuotias ei juuri kykene ymmärtämään tai käsittelemään tuntojaan, eikä kertomaan niistä sanoin. Hoitajan täytyy kannatella lapsen tunteita, eli ottaa ne vastaan ja auttaa lasta käsittelemään niitä. Ilman lohtua ja syyliä lapsi voi tuntea itsensä hylätyksi, ja ahdistukset voivat jäädä nimettömiksi kauhuiksi. (Schulman 2001, 166–167, 171, 178.)

4.5 Päiväkotihoidon sopeutuminen

Lapsen sopeutumista päiväkotihoidon voidaan katsoa lapsen, vanhempien ja henkilökunnan näkökulmista, sekä lapsen ulospäin näkyvän käyttäytymisen että sisäisen kokemuksen näkökulmista. Päivähoidon aloittamista koskevissa tutkimuksissa lapsen sopeutumista käsitellään yleensä siitä näkökulmasta, miltä lapsen toiminta näyttää ulospäin. Sopeutumisprosessin aikana lapsilla on usein tilapäisiä reaktiomalleja, ja lapsen katsotaan sopeutuneen, kun ne menevät ohi. Tästä näkökulmasta sopeutuminen voidaan määritellä mukautumiseksi päiväkodissa olemiseen, päiväkodin toimintaan ja vuorovaikutukseen päiväkodin aikuisten ja toisten lasten kanssa. (Munter 2001a, 53; (Keskinen & Hoperuoho-Saajala 2000, 1223–1224.)

Sopeutumisjakson kokonaispituudeksi on todettu tutkimuksissa noin puoli vuotta. Siinä ajassa lapsen käyttäytyminen yleensä tasoittuu sekä kotona että päiväkodissa. Alussa on hyvin herkkä vaihe, joka kestää parista viikosta kolmeen kuukauteen. Alkuvaiheen jälkeen tulee välillä tasaisempaa menoa ja välillä voi tulla regressiivisiä jaksoja, jotka voivat tuoda mukanaan uudenlaisia vaikeuksia. Joillakin lapsilla sopeutumiseen liittyvät ongelmat ilmenevät viiveellä. (Munter 2001a, 53–54.) Haastatteluissa tuli esiin, että joillakin lapsilla ensimmäiset pari viikkoa menevät rauhallisesti, kunnes lapset huomaavat, että päiväkotiin pitääkin tulla joka päivä, ja alkavat protestoida. Jotkut lapset saattavat aluksi olla myös vieraskoreita ja tunteiden purkaminen voi alkaa parin viikon päästä.

Lapset voivat reagoida päivähoidon aloittamiseen monin tavoin. Alkuvaiheessa lapsella voi esiintyä alakuloisuutta, itkuisuutta, väsymystä ja lisääntyntä frustraatioherk-

kyyttä. Lapsen kiinnostus muita kuin tuttuja ihmisiä kohtaan voi vähetä. Jotkut lapset haluavat olla aikuisen lähellä eivätkä hakeudu toisten lasten seuraan. Lapsi voi olla haluton osallistumaan päiväkodin toimintaan. Lapsella voi ilmetä ongelmia syömisen ja nukkumisen kanssa, esimerkiksi yöheräilyä. Puhumaan opettelevan lapsen kielellinen ilmaisu voi vähetä ja juuri kävelemään oppinut lapsi voi turvautua konttaamaan. Aamun erotilanteessa lapsi voi vastustaa päiväkotiin jäämistä. Hoitopäivän jälkeen lapsi voi takertua vanhempaan ja osoittaa tunteitaan hyvin voimakkaasti. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 2000, 1223–1225; Munter 2001a, 53–54.)

Sinkkosen mukaan (2001, 129) päivähoito tarkoittaa lapsen näkökulmasta eroa vanhemmista ja luopumista monista tutuista asioista. Hänen mukaansa lapselle pitäisi antaa mahdollisuus surra eroa rauhassa. On tärkeää, että lapsi sopeutuu aidosti, eikä vain mukaudu ulkoisesti aikuisten suunnitelmiin ja tukahduta riippuvuudentunnettaan. Alistuva näennäissopeutuminen voi haitata todellista sopeutumista. Lapsen psyykkisen tasapainon kannalta on tarkoituksenmukaista, että hän reagoi jotenkin elämänmuutoksiin. Protesti on terve reaktio, joka osoittaa, että lapsi ei ole valmis luopumaan tärkeästä aikuisesta noin vain. (Sinkkonen 2001, 129–132; Schulman 2001, 181; Munter 2001a, 54.)

Aikuisen voi olla vaikea arvioida pienen lapsen todellista mielentilaa. Lapsen käyttäytyminen, joka näyttää ulospäin sopeutumiselle, ei välttämättä aina ole sitä. Jotkut lapset ovat oppineet pitämään aikuiset tyytyväisinä esittämällä iloista ja reipasta. Jotkut lapset taas eivät vaikuta reagoivan mitenkään hoitopäivän jälkeen. Vanhemmat saattavat ajatella, että lapsella on ollut niin mukavaa, että hän ei ole lainkaan ikävöinyt. Näennäinen reagoimattomuus on kuitenkin reaktio, joka voi kertoa, että lapsi kokee tulleensa torjutuksi. Toisinaan vanhemmat eivät huomaa lapsen pahaa oloa, koska he näkevät vain mitä toivovat näkevänsä. Olisi kuitenkin tärkeää, että vanhemmat yrittävät ymmärtää lapsen tilannetta, osoittavat ymmärtävänsä lapsen tunteita ja antavat niille tilaa. (Schulman 2001, 170–178; Sinkkonen 2001, 132.)

Marjatta Kallialan kirjasta *Kato mua!* (2008) löytyy hyviä ideoita siitä, mistä merkeistä lapsen sopeutumista ja hyvinvointia voidaan arvioida. Hyvinvoiva lapsi näyttää tuntevan olonsa päiväkodissa kotoisaksi, hän voi olla oma itsensä, rentoutunut ja luottavainen. Lapsi on myös kiinnostunut osallistumaan päiväkodin toimintaan. Lapsen hyvin- tai pahoinvointi ilmenee erityisesti vuorovaikutuksessa. Voidaan tarkastella, ker-

tooko lapsi usein ajatuksistaan ja kokemuksistaan, ilmaiseeko lapsi tunteitaan ja miten hän ilmaisee niitä. Esimerkiksi erään haastattelemamme päiväkodin työntekijän mukaan joidenkin lasten kohdalla todellisen sopeutumisen näkee siitä, kun lapsi alkaa uskaltaa olla oma itsensä, kiukutella ja väittää vastaan päiväkodissakin. Lisäksi kannattaa huomioda hakeutuuko lapsi fyysiseen kontaktiin, kuten halattavaksi, tai hakeeko hän vahvistusta teoilleen. Entä vältteleekö lapsi jotain aikuista tai lasta, onko lapsi ujo ja vaivaantunut, tai provosoiko lapsen käytös puuttumaan asiaan kielteisesti? Lisäksi kannattaa kiinnittää huomioita lapsen ystävyyssuhteisiin sekä hänen rooliinsa ryhmässä. (Kalliala 2008, 66–76, 252.)

Lapsen ja koko perheen kannalta on merkityksellistä, että lapsi sopeutuu päivähoitoon, kokee olonsa siellä turvalliseksi ja voi olla tyytyväinen päiväkotielämäänsä, joka saattaa viedä jo pienelläkin lapsella suurimman osan päivästä. Päiväkodin näkökulmasta on hyvä, että lapsi mukautuu, koska se on lapsiryhmän sujuvan toiminnan edellytys. (Keskinen & Hoperuoho-Saajala 2000, 1223.)

4.6 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoista sitoutumista yhteistyöhön lapsen parhaaksi. Lapsen tarpeet ja lapsen edun toteuttaminen ovat kasvatuskumppanuuden lähtökohta. Vanhempien asiantuntemus omasta lapsestaan on yhtä arvokasta kuin kasvattajien ammatillinen tieto, ja kasvatuskumppanuudessa nämä yhdistetään kannattelemaan lasta. Henkilöstö huolehtii kasvatuskumppanuuden ottamisesta osaksi perheiden ja päivähoidon yhteistyötä, jokaisen perheen kohdalla erikseen ja aina hoitosuhteen alusta alkaen. Vanhemmilla on oikeus osallistua niin omaa lastaan kuin koko päiväkotia koskeviin kasvatustaluteluihin. Toimiva kasvatuskumppanuus edellyttää vanhempien ja henkilökunnan keskinäistä kunnioitusta ja luottamusta, sekä tasa-arvoista vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet tulevat kuulluksi. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17–18; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31–32.) Käytännön yhteistyötapoja perheiden kanssa ovat esimerkiksi päiväkotiin tutustuminen, päivittäiset keskustelu, vanhempainvartit, kasvatussuunnitelmat, vanhempainillat, juhlat, retket ja tiedotteet perheille (Päiväkoti Nurmilinnun varhaiskasvatussuunnitelma 2007, 13).

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen on yksi kasvatuskumppanuuden tehtävistä. Kun alle kolmevuotias lapsi aloittaa päivähoidon, lapsen ja

vanhemman suhteen kannattelu on ensiarvoisen tärkeää. Lapsella on lupa tuntea ikävää ja tunteen jakaminen kasvattajan kanssa helpottaa. Kun turvallinen hoitaja lapsen lähellä ja vahvistamassa lapsen ja aikuisen suhdetta, voi ero- ja kohtaamistilanteista tulla lapselle luottamuksen ja selviytymisen kokemuksia. (Kaskela & Kekkonen 2006, 22–23.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksemme tavoitteena on kartoittaa keinoja ja käytäntöjä tukea lasta sopeutumaan päivähoitoon. Pyrimme keräämään riittävästi tietoa, jotta voimme tehdä oppaan pienen lapsen päiväkotihoidon sopeutumisen tukemisesta. Tutkimuskysymyksemme on:

Miten voidaan tukea 1–3-vuotiaan lapsen päiväkotihoidon sopeutumista?

Tarkentavia alakysymyksiä meillä on kolme: Millaista tukea lapsi tarvitsee päivähoitoon sopeutuakseen? Millaisia ovat päiväkotien hyvät käytännöt lapsen sopeutumisen tukemiseksi? Mitä vanhemmat voivat tehdä auttaakseen lasta sopeutumaan?

5.2 Tutkimuksen rajaus ja perustelut

Suomessa oli vuonna 2010 päivähoitossa lähes 50 000 alle kolmevuotiasta lasta (Säkinen & Kuoppala 2011, 4), joten tutkimuskysymyksemme koskettaa merkittävää määrää maamme pienistä lapsista ja heidän perheitään. Päiväkotihoidon aloittaminen aiheuttaa lapselle emotionaalista stressiä, joka liittyy suureksi osaksi siihen, että lapsi joutuu eroon vanhemmistaan ja hänen täytyy jakaa vieraan aikuisen huomio muiden lasten kanssa. Päiväkodissa lapsen täytyy myös ensimmäistä kertaa löytää paikkansa vertaisryhmässä. Lapsen omat taidot ja voimavarat eivät riitä käsittelemään uutta tilannetta, joten on tärkeää tarkastella keinoja, joilla aikuiset voivat helpottaa lapsen oloa. (Kalland 2011, 155–157, 165–167.) Meillä molemmilla on pieniä lapsia, jotka ovat aloittaneet päiväkotihoidon pienten ryhmässä. Kokemuksemme perusteella olisi hyvä, että vanhemmille voitaisiin helposti tarjota välineitä auttaa lasta tässä merkittävässä siirtymävaiheessa.

Valitsimme tutkimuksemme kohteeksi 1–3-vuotiaat, koska heidän tilanteensa on erityisen haasteellinen päiväkotihoidon alkaessa. Pienet lapset eivät hahmota hyvin aikaa eivätkä he pysty pitämään vanhempia mielessä hoitopäivän ajan, joten heille ero vanhemmista on totaalisempi kuin leikki-ikäisillä. (Kalland 2011, 154.) Kognitiivisen kehitysvaiheen vuoksi pienempien on vaikea ymmärtää, miksi heidät on tuotu päiväkotiin ja että vanhempi tulee takaisin.

Näkökulmamme on laaja ja tarkastelimme aihetta sekä lasten, vanhempien että päiväkodin henkilökunnan kannalta. Uskomme, että tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää päivähoitomuodosta ja paikasta riippumatta. Käytännön syistä teimme haastattelut Kouvolan alueen päiväkodeissa. Päivähoidon aloittamista on tutkittu aikaisemmin useissa opinnäytetöissä, mutta tällaisia tavoitteita ja näin laajaa näkökulmaa ei aiemmissa tutkimuksissa ole ollut. Käsittelimme niin sanottua tavallista keskivertolasta ja rajasimme työn ulkopuolelle erityistä hoitoa ja tukea tarvitsevat lapset.

5.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja paljastamaan tosiasioita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157). Jokaisella päiväkodilla on omat hyvät käytäntönsä ja vanhemmilla omat konstitinsa, tutkimuksessamme pyrimme löytämään ja tuomaan ne esiin. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoitus tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2007, 157). Kokonaisvaltaisen kuvan saamiseksi olemme lähestyneet aihetta kolmesta näkökulmasta: päiväkodin työntekijöiden, päiväkotilasten vanhempien ja alan kirjallisuuden eli alan asiantuntijoiden näkökulmasta. Olisi ollut mielenkiintoista saada tietoa myös suoraan lapsilta, mutta kohderyhmämme lapset ovat niin nuoria, että heidän kanssaan työskentely olisi vaatinut huomattavasti suuremman panoksen.

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on yleensä aineiston monipuolinen tarkastelu eikä tarkoituksena ole testata valmista teoriaa ja siinä suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät esille. Koska aloitimme tutkimuksen perehtymällä alan kirjallisuuteen, esiin luonnollisesti nousi joitakin valmiita väittämiä aiheesta. Alan opiskelijoina ja äiteinä meillä oli taustalla myös omia näkemyksiä asioista. Valitsimme tutkimusmenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska siinä tutkittavien ääni tulee kuulluksi ja oma asiantuntijuus korostuu. Teemahaastattelussa on

etukäteen määritellyt aihepiirit, mutta kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella. (Hirsjärvi ym. 2007, 160, 203.) Haastattelujen etu onkin nimenomaan joustavuus, koska kysymyksiä voidaan toistaa, ilmauksia voidaan selventää ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Yritimme saada aikaan luontevaa ja aitoa keskustelua aiheesta, jotta kaikki tärkeät tiedot nousisivat esiin kohtaamisessa ja pääsisimme pintaa syvemmälle.

Usein haastateltavien määrä käytännössä riippuu tutkimukseen käytettävissä olevista resursseista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85), kuten myös meidän tapauksessamme. Tarkoituksenamme ei ollut tehdä tieteellisesti merkittävää tutkimusta, vaan löytää käyttökelpoisia neuvoja arkeen. Näin ollen haastattelujen suuri määrä ei ole tarpeellinen. Mielestämme haastattelujen määrä oli sopiva opinnäytetyötämme varten.

5.4 Aineiston keruu ja analysointi

Haastattelimme Kouvolan alueella sekä päiväkotien henkilökuntaa että päiväkodeissa hoidossa olevien lasten vanhempia. Henkilökuntaa haastattelimme viidessä eri päiväkodissa, yhteensä kahta lastentarhanopettajaa ja viittä lastenhoitajaa (kahdessa haastattelussa oli mukana kaksi lastenhoitajaa). Haastattelimme kuutta äitiä, neljästä eri päiväkodista, joilla oli yhteensä kahdeksan 1–3-vuotiaasta lasta päiväkodissa. Kahden päiväkodin kohdalla olemme haastelleet sekä henkilökuntaa että vanhempia. Teimme koehaastattelun yhdelle äidille, jonka pieni lapsi oli ryhmäperhepäiväkodissa.

Lähetimme haastattelupyynnöt sähköpostilla keväällä 2011 Kouvolan alueen päivähoitokoordinaattoreille, joita pyysimme ohjaamaan kyselyn eteenpäin. Saimme siten vain kaksi vastausta yhden päiväkodin vanhemmilta, jotka haastattelimme tuolloin. Syksyllä lähetimme taas sähköposteja päivähoitokoordinaattoreille ja otimme myös yhteyttä suoraan päiväkoteihin.

Laadimme haastattelujen pohjaksi kyselylomakkeet sekä vanhemmille että henkilökunnalle (liitteet 1 ja 2). Lomakkeissa oli teemat ja niihin liittyviä apukysymyksiä. Haastattelutilanne oli vapaamuotoinen ja haastateltavat saivat kertoa aiheesta ilman tiukkaa järjestystä. Lomaketta käytettiin varmistamaan, että saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Haastattelutilanteessa toinen meistä haastatteli, toinen kirjasi vastaukset ja lisäksi nauhoitimme haastattelut. Haastattelut sujuivat luontevasti, sillä molemmat pystyivät keskittymään omaan tehtäväänsä ja samalla osallistumaan aktiivi-

visesti keskusteluun ja kuuntelemiseen. Nauhuri varmisti sen, että haastateltavat pystyivät vastaamaan keskeytyksettä.

Haastatteluiden jälkeen purimme ensin kirjalliset muistiinpanot kirjoittamalla ne puhtaaksi, ja sen jälkeen tarkistimme nauhalta, että olimme saaneet kirjattua oikein kaikki oleelliset tiedot. Teemoittelua suositellaan käytännön ongelmien ratkaisemiseen, joten valitsimme sen haastattelujen analyysimenetelmäksi. Käytännössä teemoittelu tarkoittaa aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä eri aihepiirien mukaan. Aluksi on tärkeää erotella materiaalista tutkimuksen kannalta tärkeä tieto ja karsia epäolennainen tieto. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa luimme haastattelutekstit huolellisesti läpi ja alleviivasimme tutkimustehtävämme kannalta oleelliset asiat ajatuskokonaisuuksina. Alleviivatut lauseet keräsimme erilliseksi tiedostoksi. (Eskola & Suoranta 2008, 174–179; Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Toisessa vaiheessa ryhmittelimme kerätyt ilmaisut koodaamalla ne eri värejä apuna käyttäen. Ryhmittelyssä etsimme ilmaisujen sisällöstä yhteneväisyyksiä. Kolmannessa vaiheessa muodostimme niiden pohjalta 17 eri teemaa, kuten omahoitajuus ja aamun erotilanne. Teemat nousivat selvästi esiin, osittain varmasti siitä syystä, että aineiston keruu tapahtui teemahaastattelulla. Teemojen muodostamisen jälkeen ryhdyimme tarkastelemaan niitä syvemmin ja kirjaamaan tuloksia. Kappaleessa kuusi käsittelemme haastattelututkimuksessa löytämämme tiedot. Kappaleessa seitsämän käsittelemme haastatteluissa esiin nousseita aiheita kirjallisuudesta löytämämme tiedon pohjalta. Kirjallisuudesta etsimme täydentävää tietoa, perusteluita sekä erilaisia näkökulmia aiheisiin. Lisäksi löysimme kirjallisuudesta kaksi aihetta, jotka eivät olleet tulleet esiin haastatteluissa.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa ei voi saavuttaa objektiivisuutta perinteisessä mielessä, koska tutkijat ja tutkittava aiheesta saatava tieto kietoutuvat yhteen (Hirsjärvi ym. 2007, 157). Meidän tapauksessamme omat kokemukset pienten päiväkotilaisten äiteinä, työharjoittelukokemus päiväkodissa ja opintojen myötä tullut teoriatieto ovat varmasti ohjanneet kysymyksenasetteluamme ja tapaamme tehdä tulkintoja aineistostamme. Toisaalta pyrimme hyödyntämään tietojamme ja kokemuksiamme ja mielestämme asian henkilökohtainen tunteminen eri näkökulmista myös lisää luotettavuutta.

Analysoimme haastatteluja ja kirjallisuutta objektiivisesti niin pitkälle kuin se on mahdollista.

Tutkimusjoukko oli suhteellisen pieni, yhteensä 11 haastattelua, ja isommassa otoksessa olisi ehkä löytynyt jotain lisää. Vaikka jokaiselta haastateltavalta sai aina jotain uutta tietoa, haastattelujen edetessä samat vastaukset alkoivat toistua. Maantieteellisen alueen laajentaminen olisi voinut tuoda uusia näkökulmia, koska esimerkiksi eri kaupunkien käytännöt ja päiväkotikulttuurit voivat erota toisistaan. Toisaalta nykyinen Kouvola syntyi vasta vuonna 2009 ja vanhan kuntajaon mukaan teimme haastatteluja neljässä eri kunnassa. Uudella Kouvolalla ei ole vielä omaa yhteistä varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Haastattelupyynnöt vanhemmille menivät päiväkotien kautta, joten henkilökunnasta riippui, antoivatko he pyynnöt kaikille äideille, joiden lapsi oli äskettäin aloittanut päiväkodissa. Siinä vaiheessa päiväkotien henkilökunta on voinut vaikuttaa valintaan. Haastattelimme kaikki vanhemmat, jotka suostuivat haastatteluun, ja joiden kanssa saimme sovittua haastattelun käytännössä. Kaikissa perheissä aloitus oli sujunut melko mutkattomasti. Todennäköisesti heillä oli enemmän mielenkiintoa osallistua haastatteluun, kuin vanhemmilla, joilla on jäänyt aloituksesta jotain hampaankoloon. Siksi emme ehkä saaneet selville negatiivisia esimerkkejä, joista olisi voinut oppia jotain. Itse tunnemme myös perheitä, joiden lapsi ei ole sopeutunut hoitoon ja päivähoito on pitänyt keskeyttää.

Sähköpostilla lähetetyn haastattelupyynnön perusteella emme saaneet vastauksia henkilökunnalta, joten otimme uudelleen yhteyttä sähköpostilla suoraan päiväkoteihin. Koska vain kaksi päiväkotia vastasi, lopuksi soitimme joihinkin päiväkoteihin. Haastateltavat päiväkodit valitsimme tarkoituksella eri alueilta, ja niihin sisältyi kaksi päiväkotia, joissa olimme kuulleet olevan erityistä perehtyneisyyttä aiheeseen. Luotettavuutta lisää se, että keinoja etsittiin haastattelujen lisäksi myös kirjallisuudesta, joten sieltä löytyi vielä muutama aihe, joita ei ollut noussut esiin haastatteluja analysoidessa.

Melkein kaikki kirjalliset lähteemme ovat alan asiantuntijoiden ja tutkijoiden julkaisemia. Lisäksi olemme käyttäneet kahta tunnustettujen asiantuntijoiden nettilähdettä, joita ei ole julkaistu muualla. Niistä olemme valinneet oman arviomme mukaan vain

sellaista tietoa, että voimme vankasti seistä sanojemme takana vaikka artikkeli katoaisikin nettisivulta.

6 PÄIVÄKOTIIN SOPEUTUMISTA TUKEVAT KÄYTÄNNÖT HAASTATTELUJEN POHJALTA

Tässä kappaleessa käsittelemme käymme läpi haastatteluissa esiin nousseita sopeutumista tukevia käytäntöjä. Lapsen päiväkotiin sopeutumiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten lapsen ikä, hoitopäivän pituus, hoidon laatu, lapsen temperamentti ja suhde vanhempiinsa sekä päiväkotiin tutustumisjakso. Osa näistä tekijöistä on sellaisia, joihin emme koe voivamme paljon vaikuttaa. Vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta voivat kuitenkin vaikuttaa moniin seikkoihin ja tehdä paljon lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin ja sopeutumisen hyväksi päivähoidon aloitusvaiheessa.

6.1 Vanhempien tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Aloittamisen ajankohdan valinta

Eräs päiväkodin työntekijä kertoi, että hänen mielestään alle kaksivuotiaalle päiväkotielämä on liian raskasta mm. hoitajien vaihtuvuuden vuoksi. Yli kaksivuotias jaksaa paremmin, alkaa käsittää miten päivä etenee ja saa itsekin päivästä jotain. Hän kertoi, että poikkeuksiakin toki on ja yksivuotiaskin voi nauttia olostaan. Eräs haastattelemamme päiväkodin työntekijä mainitsi, että hänen mielestään lapsen kannalta olisi hyvä, jos hän osaisi puhua edes jonkin verran ennen päiväkotihoidon aloittamista. Toisaalta eräs haastattelemamme äiti pohti, että ehkä pienen on helpompi aloittaa päivähoito, kun lapsi ei vielä osaa kiukutella. Hänen lapsensa oli aloittanut 1 vuoden ja 2 kk:n ikäisenä, ja ainakin ensimmäinen kuukauden aikana oli ilmennyt vain pientä protestointia. Haastatteluista nousi esiin, että suurin osa lapsista sopeutuu päiväkotihoittoon melko nopeasti ja ilman suurempia vaikeuksia.

Haastattelemiemme eri päiväkotien henkilökunnalla oli erilaisia näkökulmia siihen, kannattaako päivähoito aloittaa syksyllä vai kesken kauden. Asiaan voi vaikuttaa lapsen ikä ja kehitysvaihe sekä päiväkotiryhmän tilanne, esimerkiksi kuinka monta uutta lasta on aloittamassa samaan aikaan. Eräessä päiväkodissa ajateltiin, että jos monta ivan pientä tulee yhtä aikaa, niin voi olla vaikeaa tarjota tarpeeksi huomiota jokaiselle lapselle. Jos yksi pieni lapsi aloittaa päivähoiton kesken kauden, hoitajilla on parem-

mat mahdollisuudet keskittyä häneen. Toisessa päiväkodissa pohdiskeltiin, että 2–3-vuotiaiden voisi olla helpompi tulla hoitoon syksyllä heti kauden alussa, koska silloin voisi olla helpompi löytää kavereita ja liittyä ryhmään. Useimmiten päivähoiton aloitusajankohta osuukin alkusyksyyn, mutta uusia lapsia tulee jonkin verran pitkin vuotta. Mikäli Kouvolassa ei hae lapselleen päivähoitopaikkaa syksyksi, on huonommat mahdollisuudet saada lapsi toivottuun päiväkotiin. Tämä saattaa vaikuttaa osaltaan myös siihen, minkä ikäisinä lapset aloittavat hoidon, koska se voi riippua siitä, minkä ikäinen lapsi sattuu olemaan elokuussa.

Hoitopäivän pituus

Haastattelemamme päiväkotien työntekijät suosittelivat yksimielisesti, että lapsen kannalta olisi helpompaa, jos hoitopäivät olisivat lyhyempiä varsinkin aloitusvaiheessa. Haastattelemistamme äideistä kukaan ei tehnyt lyhennettyjä työpäiviä, mutta yksi äiti teki lyhennettyä viikkoa, mikä hän koki hyväksi ratkaisuksi. Yhdessä perheessä molemmat vanhemmat tekivät vuorotöitä, ja pitkien vapaiden vuoksi lapsilla paljon kotipäiviä. Erään päiväkodin työntekijä pohti, että vaikka lapselle on hyväksi olla kotona, voi vapaapäivien jälkeen olla taas vaikeaa tulla hoitoon. Säännölliset hoitopäivät tekevät hoidosta lapselle rutiinia, mikä on hyvä asia. Yksi äiti mainitsi, että heillä arjen kiirettä helpotetaan ja hoitopäiviä lyhennetään siten, että isä vie lapset hoitoon ja äiti hakee.

Vanhempien myönteinen asenne ja luottamus

Haastatteluissa nousi esiin, että vanhempien oma suhtautuminen päivähoitoon ja päivähoiton aloittamiseen vaikuttaa lapsen sopeutumiseen. Yhdestä päiväkodista todettiin, että vanhempien asenne on hyvin ratkaiseva, ja että vanhempien jännitys ja ahdistus voi tarttua lapseen. Myös yksi äiti kertoi, että hänen mielestään vanhempien myönteinen asenne on tukenut lapsen sopeutumista, ja että hän oli halunnut pitää omat heikot hetkensä lapsilta piilossa. Yhdestä päiväkodista suositeltiin, että vanhempien olisi hyvä puhua lapselle siitä, miten kivaa on mennä päiväkotiin.

Useimmat haastattelemme äidit olivat jännittäneet kovasti päivähoiton alkamista, jotkut kertoivat myös odotuksista ja peloista. Yksi äiti arveli, että hoidon aloittaminen oli ollut hänelle isompi juttu kuin lapselle. Eräästä päiväkodista kerrottiin, että joskus päivähoiton aloittaminen on vanhemmalle kovin vaikeaa. Siinä tilanteessa päätös lap-

sen tuomisesta hoitoon on vanhemman vain surtava ja ikävän tunne täytyy hyväksyä. Päiväkodin työntekijät kuitenkin auttavat vanhempia käsittelemään asiaa ottamalla sen esiin aloituskeskustelussa ja kyselevät, miltä aloitus vanhemmista tuntuu ja mikä heitä jännittää ja pelottaa. Näin henkilökunta pyrkii helpottamaan vanhempien huolia ja ahdistusta jo ennen hoidon aloittamista. Yhdestä päiväkodista kerrottiin, että kerran oli käynyt niin, että vanhemmat olivat koko ajan pelänneet, että lapselle käy jotenkin päivähoitossa, ja hoito oli pitänyt lopettaa.

Työntekijät korostavat, että on tärkeää luoda hyvä suhde vanhempiin heti alussa, ja että vanhemmat saavat luotettavan ja myönteisen kuvan hoitopaikasta. Kun vanhemmat pääsevät aloituskeskustelussa kertomaan lapsestaan ja tutustuvat hoitajiin ja päiväkotiin, helpottaa se huolia ja rakentaa luottamusta. Eräs työntekijä kertoi, että on tärkeää saavuttaa luottamus vanhempien ja hoitajien välillä, koska lapsi aistii vanhemman luottamuksen hoitajaan ja voi sitten itsekin olla luottavaisin mielin. Vanhempienkin puheissa korostui luottamuksen merkitys. Heille on tärkeää, että he voivat luottaa henkilökuntaan ja jättää lapsen turvallisin mielin päiväkotiin. Vanhempien luottamus oli rakentunut henkilökuntaan tutustumisen myötä. Tapaamisista henkilökunnan kanssa oli äideille jäänyt hyvä mieli ja huolet olivat helpottuneet huomattavasti. Vanhempien mielestä oli myös ollut hyvä nähdä päiväkodin tilat. Yhdelle äidille henkilökunta oli ennestään tuttua, koska hänen vanhempi lapsensa oli samassa päiväkodissa. Äiti koki, että hoitajien tunteminen helpotti aloitusta.

Päivähoidon aloittamisen pohjustaminen kotona

Haastattelemistamme äideistä kaksi mainitsi jutelleensa lapselle päivähoitoon aloittamisesta etukäteen. Toisen lapsi oli 1 v 7 kk päivähoitoon aloittamisvaiheessa ja toisen lapset olivat noin 1- ja 3-vuotiaita. Samat äidit olivat myös lukeneet päiväkotiaiheisia kuvakirjoja lastensa kanssa. Kolmas äiti oli myös lukenut kuvakirjoja lapsilleen, joista toinen oli 1 vuoden 3 kk:n ikäinen ja toinen menossa isompien ryhmään. Pienempi lapsi ei ollut kiinnostunut niistä. Haastatteluissa tuli esiin, että monet perheet olivat käyneet päiväkodin luona etukäteen. Monet perheet olivat käyneet lasten kanssa päiväkodin pihalla leikkimässä, kun päiväkoti oli suljettu. Yksi äiti pohdiskeli, että voiko pieni lapsi mitenkään valmistautua siihen, että hänet jätetään jonnekin.

6.2 Vanhempien ja päiväkodin yhteinen tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Henkilökunnan ja vanhempien yhteistyö ja tiedonkulku

Kaikki haastatellut äidit olivat tyytyväisiä yhteistyöhön henkilökunnan kanssa ja yksi äideistä nosti hyvän yhteistyön tärkeimmäksi lapsen päiväkotiin sopeutumista tukevaksi tekijäksi. Erään päiväkodin työntekijä sanoi, että tärkeintä on se, että vanhemmat ja työntekijät puhaltavat yhteen hiileen. Toisen päiväkodin työntekijä korosti, kuinka tärkeää on tuntee vanhemmat, koska pienet eivät vielä osaa kertoa omia asioitaan. Käytännössä yhteistyö tarkoittaa yleensä erilaisia vanhempien ja henkilökunnan välisiä keskusteluja, kuten aloituskeskustelut, sekä niiden pohjalta yhdessä sovitut toimintatavat.

Henkilökunnan haastatteluista nousi esiin se, kuinka tärkeänä työntekijät pitävät tiedonkulun toimimista. Erään päiväkodin työntekijä kertoi, että hoidon alkaessa keskustellaan vanhempien kanssa siitä, kuinka lapsi on reagoanut niin kotona kuin päiväkodissa. Yhden päiväkodin toimintatapoihin kuului joko soittaa tai laittaa tekstiviesti vanhemmalle lapsen ensimmäisten hoitopäivien aikana. Vanhempien oloa helpottaa kuulla, kuinka lapsella sujuu. Eräästä päiväkodista kerrottiin, että vanhempien kanssa keskustellaan päivittäin päivän sujumisesta. Yhdestä päiväkodista sanottiin, että vanhempien on tärkeää kertoa, mitä kotiin kuuluu, esimerkiksi jos takana on huonosti nukuttu yö. Kahdessa päiväkodissa oli käytössä vihko, johon kirjattiin joka päivä lapsen kuulumisia, niin että kun vanhempi tuli hakemaan, työntekijä osasi kertoa, miten lapsen päivä on sujunut, vaikkei olisikaan ollut koko päivää lapsen kanssa.

Yhden äidin lapsella oli alkuvaiheessa esiintynyt aggressiivista käytöstä toisia lapsia kohtaan, ja äiti koki, että hän ei ollut aluksi saanut siitä tarpeeksi tietoa. Eräällä toisella lapsella oli aluksi ollut kavereihin liittyviä huolia, mutta kun äiti oli kertonut lapsen huolista hoitajille, olivat he ratkaisseet tilanteen. Yhdestä päiväkodista oli huomattu, että usein vanhemmat eivät uskaltaneet kysyä mieltään askarruttavista asioista. Työntekijät ajattelivat, että vanhempien kysymykset ovat hyväksi, sillä ne viestivät työntekijöille vanhempien kiinnostuksesta. Toisen päiväkodin työntekijät nostivat myös esiin vanhempien kysymysten merkityksen ja sen, että vanhemmat voivat aina ehdottaa uusia toimintatapoja.

Päivärytmin jatkuvuus

Haastatteluistamme selvisi, että sekä äitien että henkilökunnan mielestä rutiinit ja selkeä päivärytmi tukevat lapsen sopeutumista päivähoitoon. Kolmessa haastatelluista perheistä oli ollut jo valmiiksi samanlainen päivärytmi kuin päiväkodissa, ja he kokivat sen helpottaneen sopeutumista. Yhdessä perheessä päiväkodin rytmiin oli yritetty siirtyä etukäteen. Vaikka se ei ollut onnistunut, ei uuden rytmin kanssa ollut tullut ongelmia päivähoiton alettua. Eräästä päiväkodista kerrottiin, että heillä lapsen päivärytmi säilytetään aina lapsentahtisena niin hyvin kuin mahdollista. Lapsi voi esimerkiksi nukkua kahdet päiväunet, jolloin myös ruokailu sovitetaan siihen rytmiin.

Tutustuminen ja pehmeä lasku

Haastatteluistamme selvisi, että aloituskäytännöt vaihtelevat päiväkodeittain. Kun päätös päivähoitopaikasta on tehty, kotiin lähetetään kirje päätöksestä. Sen jälkeen joko vanhemmat tai henkilökunta soittavat toisilleen ja sopivat ensimmäisen tutustumiskäynnin. Ensimmäiselle tutustumiskäynnille voivat mennä vanhemmat yksin tai lapsen kanssa. Tutustumiskäynnillä tutustutaan päiväkodin toimintaan ja usein myös kirjoitetaan päivähoitosopimus. Samalla sovitaan lapsen päivähoitoon tutustumisesta ja hoidon aloittamisesta.

Tärkeä osa tutustumista on aloituskeskustelu, joka yleensä pidetään heti hoidon alkaessa. Kahdessa haastattelemassamme päiväkodissa aloituskeskustelu pidettiin ennen hoidon aloittamista, toisessa kotikäynnin yhteydessä. Kaksi haastatelluista äideistä kertoi, että heidän aloituskeskustelunsa oli pidetty heti hoidon alkaessa. Erään äidin kanssa henkilökunta oli puhunut aloituskeskustelusta, mutta sitä ei ollut pidetty. Äiti pohti, että voisi olla hyväkin, että keskustelu olisi vasta noin kuukauden kuluttua hoidon alkamisesta, niin osaisi jo kysyä jotain. Yksi haastattelemissamme äideistä piti aloituskeskustelua hyvänä, sillä keskustelussa hän oli voinut kertoa lapsensa luonteesta ja yksilöllisistä tarpeista niin, että henkilökunta pystyi tukemaan lasta päiväkodissa parhaalla mahdollisella tavalla. Kouvolan päiväkodeissa on käytössä Tutustumislomake lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseksi, johon vanhemmat voivat kirjoittaa lapsensa kehitystasosta, omista tavoista ja yksilöllisistä tarpeista. Yhden työntekijän mukaan kaavake toimii eräänlaisena lapsen käyttöoppaana.

Aloituskeskustelu voidaan myös pitää perheen kotona. Kolmessa haastattelemassamme päiväkodissa kotikäyntejä tehtiin satunnaisesti, yhdessä se oli vakinaisessa käytös-

sä. Kotikäyntiä työskentelymenetelmänä käyttävässä päiväkodissa se koettiin tärkeimmäksi sopeutumista tukevaksi tekijäksi. Vanhemmat ovat olleet positiivisesti yllyttäyneitä kotikäynnin mahdollisuudesta ja päiväkotiin tutustumaan tullessaan lapset muistavat kotona käyneen työntekijän. Yhdestä päiväkodista sanottiin, että varsinkin pienelle lapselle on tärkeää, että vaikka paikka on vieras, niin hän voi löytää tutut kasvot.

Lapsi tutustuu päiväkotiin ensin vanhemman, tai vaikka isovanhemman, seurassa. Tutustumiskertojen määrä vaihtelee suuresti perheen tilanteesta riippuen. Periaatteessa tutustumaan saa tulla niin monta kertaa kuin haluaa, käytännössä tutustumiskertoja tulee yleensä kahdesta viiteen. Päiväkodeille sopii parhaiten aamupäivällä ennen lounasta tai iltapäivällä välipalan jälkeen. Ateria-aikaan voi olla tutustumassa omien eväiden kanssa. Ainakin Kouvolassa tutustumisaikana on mahdollista jättää lapsi vähäksi aikaa tutustumaan ilman vanhempaa, kunhan siitä on etukäteen sovittu henkilökunnan kanssa. Kouvolan kuntalaisvakuutus kattaa myös tutustumassa olevan lapsen. Haastatellut äidit kertoivat, että päiväkotiin tutustuminen oli helpottanut heidän huoltaan, kun oli nähnyt, millainen paikka päiväkoti on ja keitä siellä työskentelee. Yhden päiväkodin työntekijä kertoi, että lapsella on omat paikat valmiina, kun hän tulee tutustumaan: lokero, sänky ja paikka ruokapöydässä. Hoitaja voi vaikka sanoa:

”Katso, olemme laittaneet sinulle tähän paikan, olemme odottaneet sinua.”

Päiväkotien henkilökunnan mielestä pehmeä lasku olisi hyvä tapa aloittaa päivähoido, mutta usein sen järjestäminen voi olla vaikeaa, jos päätös hoitopaikasta ja vanhempien töiden aloittaminen tapahtuu lyhyellä aikavälillä. Yhdessä haastattelemassamme päiväkodissa kerrottiin, että pehmeä lasku on käytännössä yleensä joitakin päiviä, ei viikkoja.

Aamun erotilanne

Lapsen jääminen hoitoon aamulla on aluksi sekä lapselle että vanhemmalle jännittävä hetki. Yksi äiti kertoi jännittäneensä jo etukäteen kovasti sitä, itkeekö lapsi viedessä. Päiväkotien henkilökunta usein neuvoo vanhempia, kuinka kannattaa toimia tuodessa lasta päivähoidoon. Yhtä äitiä oli neuvottu aloituskeskusteluissa, että aamuisin kannattaa lähteä reippaasti. Kuulumisten vaihto ja lapsen hyvästely kuuluu tietysti asiaan. Kuten yksi työntekijä asian ilmaisi: ”Aamulla voidaan halipusuheipatella.” Hän myös

korosti, että salaa ei saisi lähteä. Toisesta päiväkodista neuvottiin, että varsinkin ensimmäisille aamuille kannattaa varata aikaa. Pari äitiä kertoikin, että he olivat pyrkineet kiireettömiin aamuihin. Heistä tuntui paremmalle ottaa aikaa lapsen viemiseen, kuin jättää lapsi hätäisesti. Ja äitien mukaan kiireessäkään ei kannattaisi hermostua.

Erästä päiväkodista kerrottiin, että heillä aamuihin koetetaan luoda jokaiselle lapselle omat toimivat tavat ja rutiinit. Lapselle voi olla tärkeää, että aina toimitaan sovitulla tavalla. Yksi äiti kertoi, että henkilökunnan kanssa oli sovittu, että joku hoitaja ottaa aina lapsen syliin, halataan, vilkutetaan ja sanotaan hei hei. Toinen äiti ojentaa lapsen hoitajan syliin, antaa pusun poskelle ja toivottaa kivaa päivää. Yksi äiti kertoi jäävänsä aina maanantaiaamuisin lapsen kanssa ensin joksikin aikaa tarkkailemaan ryhmän touhuja. Yhdestä päiväkodista toivottiin, että vanhemmat kertoisivat, mitä lapselle kuuluu, varsinkin jos kotona on sattunut jotain erityistä, joka voi vaikuttaa lapsen mielialaan tai käyttäytymiseen. On myös hyvä kertoa, kuka tulee hakemaan.

Päiväkodeista kerrottiin, että useat lapset itkevät aamun erotilanteessa ainakin päivähoiton aloitusvaiheessa. Vanhemman on turha jäädä odottamaan, että lapsen itku loppuisi. Vanhemman olisi hyvä pysyä itse rauhallisena. Jos omat tunteet nousevat pintaan, on parempi lähteä vaikka autoon itkemään. Se, miten vanhempi suhtautuu erotilanteeseen, vaikuttaa suuresti lapsen kokemukseen ja käyttäytymiseen. Haastattelemamme työntekijät kuvailivat, kuinka vanhempi saattaa joskus tarrautua lapseen itku silmässä ja ahdistus tarttuu lapseen. Sellaisissa tilanteissa vanhemmille sanotaan, että kannattaa lähteä, koska tilanteen pitkittäminen pahentaa tilannetta lapsen kannalta. Lapsen hoitoon jääminen saattaa sujua myös melko helposti alusta alkaen. Esimerkiksi yksi äiti kertoi, että lapsi takertuu aamuisin äitiin vain vähän, eikä ole koskaan jäänyt itkemään.

Jälleennäkeminen hoitopäivän jälkeen

Yksi äiti kertoi, että aluksi lapsi jätti hakutilanteissa äidin huomiotta. Äiti arveli lapsen tavallaan kostaneen hänelle päiväkotiin jättämisen. Erästä päiväkodista kerrottiin, että lapsi saattaa haettaessa jopa huutaa ja juosta karkuun. He sanoivat, että ikävän tunne kiukuttaa lasta. Joissakin tilanteissa henkilökunta on katsonut tarpeelliseksi selittää vanhemmille, että kyse ei ole siitä, että lapsi ei pidä vanhemmistaan, vaan päinvastoin. Hakutilanteessa henkilökunta ja vanhemmat keskustelevat yleensä lapsen päivän ku-

lusta ja sujumisesta. Eräs äiti kertoi, että hänestä on ollut hyvä tapa toimia siten, että lasta hakiessa hän keskustelee lapsen kautta ja hoitaja täydentää lapsen kertomaa.

6.3 Päiväkodin tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Lapsen yksilöllisyyden huomioinen

Henkilökunnan haastatteluissa nousi esiin, kuinka tärkeää on tuntee jokaisen lapsen yksilölliset tavat. Yhden päiväkodin työntekijät puhuivat siitä, kuinka perheen ehdotukset otetaan huomioon aina kun mahdollista. Lapsen päivärytmi säilytetään ennallaan aina kun se on mahdollista, esimerkiksi jos kotona on nukkunut kahdet päiväunet, voidaan ne nukkua hoidossakin. Heidän mukaansa pienetkin asiat ovat merkityksellisiä, vaikkapa se, onko lapsi tottunut vaipan vaihtoon selällään vai istuallaan. Toisenkin päiväkodin työntekijä puhui omien tapojen tärkeydestä. Usein pieni päivähoiton aloittaja on nukkunut päiväunet ulkona ja vanhemmille on tärkeää, että tapa jatkuu hoidossakin. Erään päiväkodin työntekijä kertoi, että aina koetetaan löytää yksilöllisiä, asiakaslähtöisiä ratkaisuja, heillä esimerkiksi oli aloittaut pieni lapsi yllättäen hoidon, eikä talosta löytynyt syöttötuolia. Niinpä lapsi istui uuden syöttötuolin saapumiseen asti ruokailuissa tyytyväisenä rattaissa. Yksi työntekijä kertoi, että on hyvä keskustella jo aloituskeskustelussa lapsen yksilöllisistä tavoista.

Haastatellusta äideistä neljä kertoi, että henkilökunta huomioi heidän lapsensa yksilöllisyyden. Yhden äidin mukaan päiväkotiti työskenteli koko ajan lapsen tarpeiden pohjalta ja yksilöllisyys huomioitiin hyvin. Toinen äiti kertoi, että hänen lapsensa pääsi päiväkodissa nukkumaan ennen toisia lapsia, jos alkoi väsyttää. Eräs äiti oli ollut huolissaan siitä, kuinka hänen lapsensa erityistarpeet otettaisiin huomioon, mutta työntekijät olivat suhtautuneet heihin ammatillisesti, tukien ja lapsen erityisyyden huomioiden.

Yhteisöllisyys ja vertaissuhteet

Haastattelemamme äidit kokivat päiväkodin toisten lasten seuran merkitykselliseksi lapsilleen ja kertoivat lastensa leikkivän muiden kanssa. Yhdellä lapsista oli aluksi vaikeaa olla omanikäistensä kanssa, mutta pian hän jo alkoi kulkea muiden mukana. Yksi äiti kertoi 1 vuoden 3 kk:n ikäisen lapsensa puhuvan kotona päiväkotikavereista eli lapsi luettelee heidän nimiään. Yhdessä päiväkodissa mainittiin, että päivähoiton

aloitusta helpottaa, jos päiväkodissa on lapsen oma sisarus. Tarvittaessa sisarukset pääsevät tapaamaan toisiaan, vaikka olisivat eri osastoilla. Äideistä yksi kertoi lapsensa kulkeneen aluksi pihalla aina isoveljen perässä.

Pienten päiväkotiryhmissä tehdään monia arkisia asioita yhdessä ryhmän kanssa, kuten ruokaillaan ja ulkoillaan. Yhdessä opetellaan myös uusia taitoja, kuten itse syömistä ja pukemista. Lisäksi esimerkiksi leikitään laululeikkejä, askarrellaan, katsellaan nukketatteriesityksiä, lauletaan, jumpataan, ulkoillaan ja tehdään retkiä. Yhdessä päiväkodissa ryhmä opettelee joka kuukausi jonkin laulun ja esittää sen muille päiväkodin yhteisessä lauluhetkessä. Eräs työntekijä totesi, että pienillä tärkeintä eivät yleensä ole nämä puuhut, vaan lapsen kokemus turvallisuus ja hyvä olo.

Päiväkotien henkilökunta kuvailee pienten ryhmiä todella tiiviiksi, vaikkakin ryhmien jatkuva muutos on haasteellista. Päiväkodeissa jokaisella ryhmällä on oma nimi, esimerkiksi Apilat (keksitty nimi), jota käytetään ryhmästä puhuttaessa. Ryhmän lapsia kutsutaan tällöin apiloiksi. Lisäksi eräs työntekijä kertoi, että heillä käytetään paljon me-sanaa, joka korostaa ryhmän yhtenäisyyttä. Päiväkodeista kerrottiin, että ryhmän lapset yleensä mieltävät olevansa apiloita ja puhuvat itsestään ja ryhmätovereistaan apiloina. Eräs työntekijä kertoi, että lapset usein kysyvät myös uuden lapsen tullessa, että onko hän uusi apila. Päiväkodista, jossa omahoitajilla on omat pienryhmät, kerrottiin että lapsille omasta pienryhmästä tulee hyvin tärkeä, ja siitä saa turvaa ja kavereita.

Päiväkodissa uusi lapsi otetaan mukaan ryhmään ja leikkeihin jo tutustumiskäynneillä. Toisille lapsille kerrotaan, että tässä on uusi kaveri, joka tulee meille kohta hoitoon. Yhdestä päiväkodista kerrottiin, että heillä lapsia kannustetaan menemään toisten seuraan, vaikka he eivät vielä leikkisikään varsinaista yhteisleikkiä. Toisaalta työntekijät sanoivat, että jokainen lapsi tulee ryhmään omalla vauhdillaan, eikä ketään voi hoputtaa tai pakottaa. Toisesta päiväkodista kerrottiin, että heillä pidetään tärkeänä, että aikuinen on mukana tukemassa lapsen ryhmään liittymistä, ainakin jos noin 2–3-vuotias lapsi ei löydä paikkaansa ryhmässä. Yksi työntekijä mietti, että ehkä he voisivat leikkiä tutustumisleikkejä aamulla uuden lapsen aloittaessa.

Syli ja lohduttaminen

Kaikissa haastattelemissamme päiväkodeissa nousi esiin pienten erityisyys päivähoiton aloituksessa. Koska sanallinen kommunikointi on vielä vähäistä, kosketus, läsnäolo ja tapa puhua korostuvat. Yhden päiväkodin työntekijä totesi pienten mahtuvan onneksi syliin, ja syli onkin tärkeä lohdun tuoja pienen ikävässä. Toisen päiväkodin työntekijä kertoi, että lapsen tunnetilaan vastataan ja lohtu ja syli ovat aina lähellä. Kolmannesta päiväkodista kerrottiin, että aikuiset tarjoavat turvaa ja läheisyyttä myös menemällä lattiatasolle lasten seuraksi.

Eräässä päiväkodissa puhuttiin siitä, kuinka joskus on kuulunut myös negatiivista palautetta kollegoilta, kun itkevää lasta pidetään sylissä. Lapsen on ajateltu vain kiukuttelevan ja käyttävän aikuista hyväksi saadakseen huomioita. Työntekijä kuitenkin pohitti, että joskus ikävä saattaa kyllä näyttäytyä kiukkuna, mutta silloinkin lasta tulee lohduttaa. Isommat lapset osaavat jo nimetä ikävän, mutta pienimpien itkuun ei aina voi tietää syytä. Kun lapsi itkee, ei voida ajatella, ettei sillä ole mitään hätää, vaan lasta lohdutetaan. Lapsen voi olla itse vaikea ymmärtää, mistä paha olo tulee ja silloin lapsen tunne nimetään, voidaan sanoa, että:

”Sulla on niin ikävä.”

Kolme haastattelemistamme äideistä puhui sylin ja hellyyden merkityksestä. Aamun erotilanteessa vanhemman jännitystä helpottaa ja on helpompi lähteä, kun lapsen voi jättää työntekijän syliin. Yhden äidin mukaan päiväkodin henkilökunnalla on lempeä ote työhön ja hänen lapsensa on ollut päiväkodissa tyytyväinen, kun on saanut hellyyttä ja hoivaa. Eräs päiväkodin työntekijä kertoi pitävänsä tärkeänä sitä, että lapsi huomioidaan niin, että hän kokee olevansa koko ajan turvassa.

Omahoitajuus

Osassa Kouvolan päiväkoteja on käytössä omahoitajajärjestelmä. Yhdestä päiväkodista kuvailtiin, miten omahoitajuus toteutetaan heillä käytännössä. Päiväkotiryhmä on jaettu neljän–viiden lapsen pienryhmiin, joista jokaisella on oma hoitaja. Oma hoitaja pyrkii olemaan niin paljon kuin mahdollista oman ryhmänsä lasten kanssa päivän eri tilanteissa. Ruokailussa ryhmällä on oma pöytä, mutta leikkiessä lapset jakautuvat ryhmiin lasten omien kiinnostusten mukaan. Oma hoitaja pitää tiivistä yhteyttä oman ryhmänsä lasten vanhempiin.

Haastattelemamme työntekijät kertoivat, että aina ei ole mahdollista järjestää omahoitajan työvuoroja uuden lapsen hoitoaikojen mukaan, mutta siihen pyritään. Yksi työntekijä kertoi, että lapsen aloittaessa päivähoiton, henkilökunta voi joustaa työnjaossa esimerkiksi niin, että lapselle tärkeä aikuinen lähtee mukaan päivälevolle. Eräässä päiväkodissa omahoitaja koettiin tärkeimmäksi lapsen sopeutumista tukevaksi keinoksi, sillä lapsella on lupa kiinnittyä yhteen aikuiseen. Samalla suhde lapseen syvenee ja motivaatio hoitaa heitä on suuri. Vanhempien on helpompi puhua omahoitajalle, joka jo valmiiksi tietää lapsen taustat.

Osa haastattelemistamme äideistä puhui myös omahoitajan merkityksestä. Heidän lapsensa olivat kiinnittyneet aluksi yhteen aikuiseen. Kaksi äitiä kertoi, että vaikka päiväkodissa ei ollutkaan virallista omahoitajajärjestelmää, heidän lapsensa oli kiinnittynyt yhteen aikuiseen ja se oli helpottanut sopeutumista.

Lapsen suhteiden kannattelu

Eräs päiväkodin työntekijä mainitsi, että ikävä iskee helposti siirtymätilanteissa: kun lapsi on keskittynyt esimerkiksi leikkiin, tilanne on rauhallinen, mutta kun leikki pitää lopettaa, saattaa äiti tulla mieleen. Muita herkkiä tilanteita ovat ulkoilu ja päiväunille meno. Toisesta päiväkodista kerrottiin, että lapselta voidaan tuolloin kysyä onko lapsella ikävä äitiä, ja lasta voidaan lohduttaa kertomalla, että äidilläkin on varmaan häntä ikävä. Näissä päiväkodeissa keskustellaan kodista ja perheestä muulloinkin kuin ikävän tullen. Esimerkiksi autoleikkien yhteydessä voidaan miettiä lapsen kanssa, millaisella autolla äiti tai isä ajaa. Yhdestä päiväkodista tosin kerrottiin, että joidenkin lasten kanssa kodista puhuminen on hankalaa, koska he ovat niin herkässä tilanteessa, että jo sana äiti laukaisee itkun. Joskus pitää päiväunille mennessä välttää äitilaulujakin, koska muuten alkaa itkukuoro.

Kahdesta päiväkodista kerrottiin, että lapsilla on ollut mukanaan valokuvia. Toisessa kuvat oli laitettu seinälle, ja hoitaja oli käynyt yhdessä lapsen kanssa niitä katsomassa tarvittaessa. Kuvista myös keskusteltiin. Myöhemmin lapset oppivat itse menemään kuvia katsomaan ja niistä oli tullut hyvin tärkeitä. Päiväkodista kerrottiin, että kuvat voivat laukaista ikävän, mutta ovat kuitenkin hyödyllisiä. Yhdestä päiväkodista kerrottiin, että ensimmäisinä hoitopäivinä heiltä soitetaan tai lähetetään tekstiviestit vanhemmille ja kerrotaan miten lapsella on mennyt, mikä helpottaa vanhempien oloa.

Turvalelut ja -esineet

Kaikkien haastattelemiemme äitien lapsilla oli päiväkodissa mukanaan jotain kotoa tuotua. Melkein kaikilla on oma unikaveri päiväunia varten, yleensä jokin pehmolelu tai rätti. Oma unilelu on äitien mukaan lapselle tärkeä. Yksi lapsi olisi halunnut kuljettaa sitä mukana ulkoillessakin. Yksi lapsi käytti unilelua päiväkodissa, vaikka ei huo- linut sitä kotona. Vain yksi lapsi ei halunnut lelua. Yhdellä lapsella oli päiväkodissa mukanaan vanhempien valokuva, jota lapsi oli kannellut paljon mukanaan. Parille lap- selle myös tutti oli tärkeä.

Päiväkotien työntekijät vakuuttivat, että omat tavarat, kuten unikaverit, ovat lapsille päiväkodissa todella tärkeitä. Vaikka lapsi ei käyttäisi unilelua kotona, kannattaa sel- lainen varata mukaan päiväkotiin, koska se voi tuoda lapselle suurta turvaa. Yhdessä päiväkodissa mainittiin, että unikaverin voi tiukan paikan tullen ottaa mukaan vaikka ruokapöytään. Lapsilla saattaa olla mukana myös oma peitto tai tyyny, ja yhdessä päi- väkodissa mukana oli myös omia univaatteita päiväunia varten. Yksi mahdollisuus on tuoda jotain, missä on oman vanhemman tuoksu, kuten äidin pusero.

Kuvakorttien käyttäminen kommunikoinnin tukena

Haastatteluissa tuli esiin, että kolmessa päiväkodissa on käytössä kuvakortteja, joista voi nähdä päivän kulun. Päiväohjelma on laitettu seinälle lasten ulottuville, jotta lapsi voi halutessaan käydä katsomassa sitä. Päiväkodin työntekijät toivat esiin, että pienillä lapsilla ei ole valmiuksia ymmärtää päivän kulkua. Jos lapsi ikävöi vanhempiaan ja kyselee, koska hänet haetaan, voi häntä lohduttaa käymällä läpi päivärytmiä puhumal- la, esimerkiksi: ”nyt syödään, sitten mennään päiväunille ja sitten äiti tulee hake- maan”. Kertomisen tukena voidaan käyttää kuvakortteja selventämään päivän kulkua, korteista voidaan esimerkiksi katsoa mitä vielä tehdään ennen kuin hakija tulee. Päi- väkodin henkilökunnan mukaan kuvakortit toimivat hyvin 2–3-vuotiaiden kanssa.

7 KIRJALLISUUDEN NÄKÖKULMA SOPEUTUMISTA TUKEVIIN KÄYTÄNTÖIHIN

Tässä kappaleessa käsittelemme haastatteluissa esiin nousseita sopeutumista tukevia keinoja kirjallisuuden valossa. Lisäksi käsittelemme kahta kirjallisuudesta nousutta aihetta, jotka eivät tulleet esiin haastatteluissa.

7.1 Vanhempien tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Aloittamisen ajankohdan valinta

Kirjallisuutta tutkiessamme kävi ilmi, että useimmat asiantuntijat eivät halua suositella päiväkotihoidon alle kolmevuotiaalle. Tutkijat kuitenkin myöntävät, että ei päivähoidosta yleensä ole haittaakaan, ja että siitä saattaa tietyin varauksin olla hyötyäkin lapsen kehityksen kannalta (Kalland 2011, 149–153, 156; Munter 2001a, 41). Kehitysneuro psykologian dosentti Nina Sajaniemi Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitokselta toteaa Opettaja-lehden haastattelussa, että jo yksivuotiaan lapsen voi huoletta laittaa päiväkotiin, kunhan hoito vain on laadukasta ja lapsen on siellä hyvä olla (Korkeakivi 2012, 8–11).

Alle yksivuotiaana aloitettu kokopäivähoito on riskitekijä lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta (Keltikangas-Järvinen 2010, 205–208). Lisäksi Jukka Mäkelä (2003, 39) ei suosittele ryhmämuotoista hoitoa alle puolitoistavuotiaalle, koska heillä ei ole kehitystasonsa puolesta juurikaan ole valmiuksia säädellä stressitasoaan. Toisen elinvuoden lopulla monilla lapsilla on meneillään kiintymyssuhteen kehittymisen herkkyykskausi, joka voi saada lapsen reagoimaan aiempaa voimakkaammin (Munter 2001a, 43). Erikoistilanteena voisi vielä mainita sen, että äskettäin koetut menetykset ja erot ovat riskitekijöitä siirtymätilanteissa (Schulman 2001, 181). Keskisen ja Hopearuoho-Saajalan (2000, 1225) yksivuotiaiden päivähoito aloittamista koskevassa tutkimuksessa ilmeni yllättäen, että äitien mukaan lasten oli sitä vaikeampi jäädä päiväkotiin, mitä vanhempia he olivat. Tutkijat pohtivat, voisiko tulos liittyä siihen, että äitien on helpompi tulkita isompien lasten reaktioita.

Hoitopäivän pituus

Vaikka päivähoitoasiantuntijat ovat joistakin asioista kovin erimielisiä, niin yksi näkemys heitä yhdistää: lasten hoitopäivät ovat usein liian pitkiä. Viimeksi Marjatta Kalliala on saanut aiheen nousemaan mediaan asti. Talouselämän haastattelussa Kalliala (Torppa 2012) kieltäytyy vastaamasta kysymykseen, mitä seurauksia pitkistä hoitopäivistä voi olla pidemmällä tähtäimellä, vaan kehottaa vanhempia ajattelemaan lapsen kokemusta tässä ja nyt. Hoitopäivän pituus onkin yhteydessä lapsen turvattomuuden kokemukseen. Lapset, jotka ovat hoidossa yli 20 tuntia viikossa, ovat selvästi turvattomampia kuin vähemmän hoidossa olevat lapset. Vaikutus näkyy erityisen selvästi

alle yksivuotiaina hoidon aloittaneiden lasten kohdalla. (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 2000, 1224.)

Kallialan (2012, 13) mukaan meidän kannattaa pohtia, kuinka pitkä hoitopäivää olisi lapselle sopiva, eikä sitä, miten pitkiä hoitopäiviä lapsi voi kestää. Hänen mielestään lapset kestävät vain sillä hinnalla, että he joutuvat jatkuvasti tukahduttamaan tunteitaan. (Kalliala 2012, 12–15.) Mirjam Kalland (2011, 170) arvioi, että alle kolmevuotiaalle sopiva hoitopäivän enimmäispituus olisi todennäköisesti viisi tai kuusi tuntia. Vuorohoito ei hänen mukaansa ole lainkaan lapsen edun mukaista. Pienten lasten vanhemmat voivat lyhentää työaikaansa osittaisen hoitovapaan avulla. Alle kolmevuotiaan vanhemmalle Kela maksaa myös osittaista hoitorahaa, kun vanhempi lyhentää työaikaansa ja työskentelee korkeintaan 30 tuntia viikossa. Suurin osa vanhemmista kuitenkin kokee, että se ei ole mahdollista perheen talouden tai työtilanteen vuoksi. (Miettinen 2007, 4.)

Vanhempien asenteen vaikutus

Schulman (2001, 167) kertoo, että tutkimuksissa jossa vauvojen kehitystä on seurattu tarkkailemalla vauvaa kotona, on havaittu, että päivähoiton aloittamisen ahdistava vaikutus näkyy vanhemmissa selvästi jo kauan etukäteen. Päivähoitohakemus saateen jättää jo vauvan ollessa vasta puolivuotias, jolloin asia alkaa usein pyöriä vanhempien mielessä. Vanhemmissa herää ristiriitaisia tunteita. Jotkut äidit saattavat kokea helpotusta ja löytää uusia voimia vanhemmuuteen, kun päivät vauvan kanssa kotona eivät tunnu enää loputtomilta. Toisaalta lapsi saattaa tuntua aivan liian pieneltä ja avuttomalta hoitoon jätettäväksi. Lapsi saatetaan alkaa myös nähdä isompana kuin hän on. (Schulman 2001, 167.) Munter (2001a, 45) kertoo, että tutkimustulosten mukaan äidin ristiriitaiset tunteet ja ennen hoidon alkamista kokema stressi pahentavat hänen eroahdistustaan. Koska lapsi säätelee käyttäytymistään äidin tunnetilan mukaan, on hänen silloin vaikeampi erota äidistä. Lisäksi pienen lapsen näkökulmasta äidin töihin palaaminen merkitsee vain eroa äidistä, eikä ole lainkaan hyvä syy mennä päiväkotiin (Schulman 2001, 181).

Erityisesti pienten lasten hoidon aloittamiseen liittyy usein vanhempien syyllisyyden tunteita ja epävarmuutta siitä, onko hoitoon vieminen oikea ratkaisu vai pitäisikö vielä jatkaa kotihoitoa. Vanhempien mieleen nousee monia kysymyksiä ja huolia, kuten miten lapsi pärjää erossa heistä ja miten laadukasta hoitoa päiväkodissa mahtaa olla. Van-

hempien olisi hyvä käsitellä nämä kysymykset ja tunteet ennen hoidon aloittamista. Sama koskee päiväkodin henkilökuntaa, mikäli heillä on ristiriitainen suhtautuminen pienimpien päivähoitoon. Muutoin ristiriidat heijastuvat osapuolten vuorovaikutukseen ja päivähoiton aloituksen tunnelmaan. Lapsi aistii herkästi aikuisten tunteet ja asenteet. (Munter 2001a, 35, 38–39.) Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Janna Rantala (2011) muistuttaa, että vastaavasti lapsi ei voi lähteä hoitoon turvallisesti mielin, jos on toistuvasti kuullut vanhempien arvostelevan päiväkodin toimintatapoja tai henkilökuntaa.

Päivähoidon aloittamisen pohjustaminen kotona

Siinä vaiheessa, kun se on lapsen kognitiivisen kehityksen puolesta vain on mahdollista, kannattaa lasta valmistaa tulevia erotilanteita varten. Kun lapsi kuulee ikävistä asioista etukäteen, saa hän myös mahdollisuuden jakaa tunteitaan vanhempiensa kanssa ja yhdessä voidaan miettiä etukäteen, miten ikävää voisi hoitopäivän aikana helpottaa. (Sinkkonen 2001, 53.) Jo 1,5–2-vuotiaiden kanssa voi keskustella päiväkodista etukäteen (Katajamäki & Gylden 2009, 337). Hilka Ylösen (2000, 88) mukaan realistisen kuvakirjan avulla lapselle voidaan antaa tietoa ja auttaa lasta ymmärtämään tilannetta, mikä vähentää pelkoa. Lisäksi joissakin kirjoissa päähenkilöllä on välillä ongelmia päiväkodissa tai sinne lähtemisessä. Kun kirjassa kerrotaan vaikeuksista ja niiden voittamisesta, voi se lohduttaa ja rohkaista lasta (Ylönen 2000, 88). Janna Rantala (2009) myös neuvoo eroahdistuksesta kärsivän 1,5-vuotiaan lapsen äitiä, että hän voi valmistella lasta edellisenä iltana käymällä läpi seuraavaa päivää puhelemalla lapselle päivän kulusta. Hän neuvoo myös liittämään tarinaan lapsen päiväkotiryhmän lapset ja aikuiset.

Hoitopäivän jälkihoito

Rankan päivän jälkeen lapsi voi olla väsynyt, kärsimätön, uhmaainen ja ristiriitainen. Hän saattaa riehua tai takertua äitiin tai isään. Kaikesta huolimatta lapsella on tarve kokea, että vanhemmat rakastavat häntä ja haluavat hänet edelleen. On tärkeää, että vanhemmat hyväksyvät lapsen tunteet ja ovat ymmärtäviä lasta kohtaan. Esimerkiksi Janna Rantala (2009) neuvoo, että niinä iltoina kun lapsi takertuu vanhempaan, kannattaa lasta pitää sylissä niin paljon kuin vanhempi vain jaksaa. Joskus pienen lapsen toipuminen tapahtuu taantumisen kautta. Lapsi saattaa hakea lohtua vanhoista konsteista, kuten tutista. Jos vanhemmat osaavat sopivasti sekä myötäillä että rajata,

lyhyelläkin regressiolla voi olla elvyttävä vaikutus. Kun lapsi saa kokea hyväksyntää, ja että häntä rakastetaan edelleen, on sillä päivän kolhuja korjaava vaikutus. Jos vanhempi torjuu lapsen, voi lapsi kokea itsensä hylätyksi ja väärinymmärretyksi. (Schulman 2001, 183–184; Rantala 2009.)

Eron jälkeen lapsella on usein välitön tarve päästä taas yhteyteen vanhempiensa kanssa. Lapsi kaipaa vanhemman jakamatonta huomiota, ja pienikin hetki yhdessä voi auttaa lasta toipumaan erosta ja palauttaa turvallisuuden tunnetta. Toisaalta lapsi saattaa haluta heti tarkastaa tutut paikat ja tavarat, tai hänellä voi olla tarve leikkiä. Leikin avulla lapsi voi myös käsitellä tunteitaan. Silloinkin vanhemman on hyvä olla lapsen saatavilla ja osallistua puuhiin lapsen ehdoilla. Joskus lapset ovat valmiita syömään vasta kun nämä tarpeet on tyydytetty. Lapsen kannalta on yleensä hyvä, jos hän saa mahdollisuuden toipua päivän rasituksista rauhassa kotiympäristössä. Pieni lapsi ei yleensä jaksa hyvin uusia lähtöjä. (Schulman 2001, 183–184.)

7.2 Vanhempien ja päiväkodin yhteinen tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Henkilökunnan ja vanhempien yhteistyö ja tiedonkulku

Vanhempien ja henkilökunnan välinen avoin ja luottavainen vuorovaikutussuhde on lapsen päiväkotiin sopeutumiselle tärkeää. Vanhemmilla on yleensä suuri halu luontevaan suhteeseen työntekijöiden kanssa, sillä he haluavat varmistaa lapsensa hyvinvoinnin kannalta olennaisen tiedonkulun. (Munter 2001a, 46, 48.) Tarja Lund (2009b) arvelee, että päiväkodin henkilökunta ei aina kerro vanhemmille vaikeista asioista, koska haluavat suojella vanhempia stressiltä. Hänen mielestään myös hankalista asioista pitäisi kertoa, jotta vanhemmat voivat ymmärtää ja auttaa lastaan paremmin. Ongelmien selvittäminen on tärkeää, jotta ne eivät haittaa lapsen asettumista päiväkotiin.

Päivärytmin jatkuvuus

Lapselle on erittäin merkityksellistä, että hänen rytminsä sopii myös päivähoiton rytmiiin. Jos lapsen oma rytmi poikkeaa päiväkodin päiväohjelmasta, voi se vaikuttaa hänen mielialaansa. Kun kotona ja päiväkodissa on sama rytmi, tapahtuu lapsen elämässä suunnilleen samoja asioita samaan aikaan päivittäin. Lapsi voi silloin ennakoida mitä seuraavaksi tapahtuu, mikä lisää hallinnan ja turvallisuuden tunnetta. Joillakin lapsilla voi olla vaikeuksia sopeutua kiinteään aikatauluun. Munter ottaa esiin myös

sellaisen mahdollisuuden, että päivähoidon päivärytmiä on mahdollista mukauttaa lapsen rytmiin. (Munter 2001, 55–56; Rähä 2004, 133–134.)

Tutustuminen ja pehmeä lasku

Ennen päivähoiton aloittamista olisi hyvä pitää työntekijöiden ja vanhempien kesken perusteellinen keskustelu, jossa käsiteltäisiin päivähoiton aloittamisen käytännönjärjestelyjen lisäksi tunteita, joita hoidon aloittaminen vanhemmissa herättää, vanhempien odotuksia hoidolle ja lapsen suhtautumiselle uusiin tilanteisiin. Aloituskustelussa luodaan pohja päivittäisille keskusteluille vanhempien ja työntekijöiden välillä. Keskustelulle varataan aikaa ja siitä koetetaan luoda mahdollisimman avoin ja kyselevä tapaaminen. (Munter 2001a, 46, 48–49.) Aloituskustelu voidaan myös pitää perheen kotona. Lapsesta voi tuntua helpommalle tutustua uuteen hoitajaan oman kodin turvallisessa ympäristössä ja työntekijä näkee kuinka lapsi kotona äidin ja isän kanssa. Kotikäynti antaa työntekijälle mahdollisuuden oppia paljon lapselle ominaisista toimintatavoista. (Kaskela & Kekkonen 2011, 42.)

Pehmeästä laskusta voidaan puhua silloin, kun perhe tapaa vähintään kerran ennen hoidon alkua päiväkodin työntekijän, ja lapsi ja vanhempi käyvät ainakin viikon ajan päiväkodissa yhdessä tutustumassa. Hoito aloitetaan lyhyillä päivillä ja hoitoaikaa pidennetään vähän kerrallaan. Pehmeän laskun aikana pyritään löytämään kaikki ne keinot, joilla voitaisiin tuoda kodin ja päiväkodin arki mahdollisimman lähelle toisiaan. Koska lapselle päivähoitoon siirtyminen merkitsee aina suurta muutosta, on tärkeää löytää jatkuvuutta tuovia elementtejä. Munter pitää pehmeää laskua pienelle päivähoiton aloittajalle välttämättömänä ja kokee sen jokaisen lapsen oikeudeksi. Lapsen pitäisi rauhassa saada rakentaa turvallinen suhde päiväkodin aikuisiin ja suhteen pohja rakentuu parhaiten lapsen, vanhempien ja hoitajien yhteisissä tilanteissa. Pehmeä lasku myös keventää lapsen emotionaalista kuormitusta. (Munter 2001a, 50–51, 56–58.) Janna Rantalan mukaan lapselle jää myös muistijälki vanhemman läsnäolosta päiväkodissa, kun hän viettää aikaa päiväkodissa vanhemman kanssa (Rantala 2011).

Mikäli lapsi ei asetu hyvin päiväkotiin, voidaan harkita uutta vastaavaa tukijaksoa kuin pehmeän laskun aikana. Tällöin vanhempi tulee uudelleen lapsen tueksi päiväkotiin, esimerkiksi päivittäin yhden tai kahden viikon ajan. (Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003, 248.)

Aamun erotilanne

Vaikka lasta yrittäisi valmistaa eronhetkeen etukäteen, on hänen sitä mahdotonta käsitellä. Karu todellisuus paljastuu vasta vanhemman lähtöhetkellä. Siinä tilanteessa vanhemman olisi parasta viestiä lapselle, että vaikka vanhempi on lähdössä ja lapsi kokee sillä hetkellä hätää, niin kaikki on hyvin. Alun sopeutumisvaiheessa lapset usein vastustavat päiväkotiin jäämistä ja se saattaa ahdistaa vanhempaa. Protestoiminen kuuluu kuitenkin asiaan. On luonnollista, että lapsi ei halua erota vanhemmastaan. Henkilökunnan on hyvä sanoa se vanhemmille ja viestittää myös, että kyllä vaikeuksista selvitään. (Munter 2001a, 46–48; Schulman 2001, 180; Kalland 2011, 162; Sinkkonen 2001, 130.)

Päivähoitoon tulon tilanteissa päähenkilö on aina lapsi, ja hänen pitäisi saada kokea itsensä tervetulleeksi. Vanhemman olisi hyvä selkeästi luovuttaa lapsi hoitajalle, jolloin hoitaja huomioi lapsen ja toivottaa hänet tervetulleeksi. Kallandin (2011, 162) mukaan lapsi tarvitsee turvallisen hoitajan syyliä kestääkseen erotilanteen. Vanhemman ja hoitajan olisi hyvä vaihtaa muutama sana aamuisin. Aikuiset eivät kuitenkaan saisi jutella vain keskenään, vaan lapsi on hyvä ottaa mukaan keskusteluun. (Kalland 2011, 162; Schulman 2001, 183.)

Erotilanteeseen pitäisi varata riittävästi aikaa eikä parin minuutin pikalähtö ole hyvä vaihtoehto. Vanhempaa ei periaatteessa saisi hoputtaa lähtemään, vaan hänen pitäisi tarvittaessa saada lohduttaa lasta. Henkilökunnan tehtävä on tukea lapsen ja vanhemman suhdetta. Hoitaja voi ensinnäkin auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen reaktiota. Hän voi myös lohduttaa lasta ilmaisemalla ääneen, mitä vanhempi ei ehkä huomaa sanoa, esimerkiksi sanoittamalla tilannetta seuraavasti: ”Äiti lähtee nyt töihin, mutta minä huolehdin sinusta täällä päiväkodissa. Äiti tulee sitten hakemaan sinua välipalan jälkeen. Mennään vilkuttamaan äidille vielä ikkunasta.” Jos lasta ei lohduteta, voi se johtaa vetäytymiseen. (Kalland 2011, 162; Schulman 2001, 183.)

Munterin (2001a, 47) mukaan vanhemman ei ole hyvä pitkittää lähtöä jääden odottamaan omalle tunnetilalleen sopivaa hetkeä, koska lapsi aistii vanhemman pahan olon. Samasta syystä on turhaa yrittää kääntää lapsen huomiota toisaalle, koska se ei lievitä lapsen hätää, jos vanhempaa ahdistaa. Jos erotilanteet eivät helpotu ajan myötä, kannattaa vanhempien ja hoitajien yhdessä pohtia mikä voisi auttaa ja mikä voisi olla juuri tälle lapselle ja vanhemmalle paras tapa erota aamuisin. (Munter 2001a, 44–47.)

Joskus lapsi innostuu heti päiväkotiin saavuttuaan leikkimään muiden kanssa, ja hänelle riittäisivät äidin heipat ja vilkutukset ovelta. Vanhemman on kuitenkin hyvä huolehtia, että lapsi huomataan ja huomioidaan ystävällisesti (Katajamäki & Gylden 2009, 341).

Jälleennäkeminen hoitopäivän jälkeen

Lapsen kotihakutilanteisiin kannattaa varata riittävästi aikaa ja edetä lapselle sopivaan tahtiin. Lasta ei kannata noutaa hätäisesti kuin pakettia samalla puhelimeen puhuen. Lapsi on hyvä luovuttaa selvästi hoitajalta vanhemmalle. Tilannetta voi helpottaa, että hoitaja pitää lasta sylissään, kunnes hän on valmis siirtymään äidin syliin. Vanhempien on myös hyvä vaihtaa muutaman sana hoitajan kanssa siitä miten päivä on mennyt. (Schulman 2001, 180, 181; Kalland 2011, 162.) Lapsi saattaa torjua vanhempansa hakutilanteessa. Lapsi ilmaisee siten jätetyksi tulemisen kokemustaan ja omalla tavallaan maksaa vanhemmalle samalla mitalla. Jos lapsi torjuu vanhemman passiivisesti esimerkiksi selkensä kääntämällä, vanhempi saattaa tulkita lapsen reaktion siten, että lapsi ei ole kaivannut häntä (Schulman 2001, 184). Lund (2009a) ehdottaa, että silloin henkilökunta voi sanoittaa tilannetta: ”Nyt Matti kyllä näyttää, miten kova ikävä hänellä on ollut äitiä. Kyllä äitikin on kaivannut Mattia ja toivoo jo, että voisi saada Matin syliinsä.”

Eroon liittyvien tunteiden käsittely

Vanhemmasta erossa oleminen tuntuu lapsesta aluksi kauhealta: lapsi ponnistelee hämmennyksen, ikävän ja pelon kanssa, ja voi tuntea myös kiukkua ja vihaa vanhempaa kohtaan. Lapsen oloa ja päivähoitoon sopeutumista helpottaa huomattavasti, kun lapsi on saanut ilmaista tunteitaan ja kokea tulevansa ymmärretyksi ja hyväksytyksi. Jos lasta ei auteta kiukun kanssa, saattaa se purkautua aggressiivisena käytöksenä muita kohtaan, esimerkiksi puremisena tai tönimisenä. Lisäksi ero ja siihen liittyvät kipeät tunteet rasittavat vanhemman ja lapsen välistä suhdetta. Kun lasta autetaan tuntemaan ja kestämaan näitä tunteita, on hänen helpompi säilyttää yhteys vanhempaan. Vanhempi taas voi kokea mm. surua, syyllisyyttä ja kaipausta. Hänen täytyy ensin tunnistaa ja työstää omia tunteitaan, jotta voisi paremmin ymmärtää lapsen tunteita ja reaktioita. Päiväkodin henkilökunta voi auttaa vanhempaa ottamalla asian esiin aloituskeskusteluissa ja rohkaisemalla vanhempaa kertomaan tunteistaan. (Lund 2009b; Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003, 245–247.)

Pienille lapsille fyysinen hyväksyvä läheisyys on hyvin tärkeää, joten sylit kannattaa pitää avoinna sekä kotona että päiväkodissa. Lisäksi hoitajat ja vanhemmat voivat auttaa lasta validoimalla ja sanoittamalla hänen tunteitaan. Lapselle on hyvä kertoa, että ikävätkin tunteet, kuten ikävöiminen, kuuluvat asiaan ja ovat sallittuja. Päiväkodissa hoitaja voi tukea lapsen luottamusta ja lohduttaa lasta kertomalla, että vanhempi ei häntä unohda ja tulee kyllä hakemaan. Vanhemman on myös hyvä kertoa lapselle, että on ajatellut lasta ja ikävöinyt häntä. Koska useimmat pienet lapset eivät itse vielä osaa paljon kertoa päiväkodin tapahtumista, vanhemmat voivat kotona jutella päivähoitosta lapsen kanssa sen pohjalta, mitä hoitaja on kertonut hoitopäivästä, esimerkiksi ”ulkona hiekkalaatikolla sinua itketti, oli vielä niin ikävä äitiä”. Keskustelun tukena voi käyttää kuvakortteja. Vanhempien kannattaa myös opetella ryhmän aikuisten ja lasten nimet ja tutustua hyvin päiväkodin toimintaan, jotta tietävät paremmin, mitä lapsen päivään kuuluu. (Räihä 2004, 134–135; Lund & Soukankujan työryhmä 2003, 247; Lund 2009b; Kaskela & Kekkonen 2006, 23; Rantala 2011.)

Jokainen lapsi alkaa ilmaista eroon liittyviä tunteita omassa tahdissaan ja itselleen ominaisella tavalla. Tunteet voivat tulla esiin esimerkiksi siten, että lapsi kiukuttelee aiempaa enemmän nukkumaan mennessä tai on vain yleisesti ärtyneempi. Vanhemmille ei välttämättä tule heti mieleen, että se voi liittyä päivähoiton aloittamiseen. Lund (2009b) neuvoo että lapselle voi kertoa, että lapset ovat usein kiukkuisia, kun aloittavat päiväkodissa, ja äiti on niin pitkään töissä. Jos kiukku on suunnattu vanhempaa kohti, voi vanhemman olla vaikea hyväksyä ja käsitellä sitä. Kiukku ja sen ilmaiseminen pelottaa lasta itseäänkin. On tärkeää että vanhempi antaa lapselle luvan tuntea kiukkua vanhempaa kohtaan ja kertoo, että se ei vahingoita tai suututa vanhempaa. (Lund 2009b.) Lapset käsittelevät negatiivisia tunteitaan usein myös leikin sisällä, koska se tuntuu turvalliselta (Schulman 2001, 184).

7.3 Päiväkodin tuki lapsen päiväkotiin sopeutumisessa

Lapsen yksilöllisyyden huomiointi

Lasten yksilölliset tarpeet sensitiivisesti huomioiva ilmapiiri tukee pienten lasten sopeutumista päiväkotiin. Esimerkiksi eräässä tutkimuksessa havaittiin, että yksilöllistä huomioita ja hoitoa tarjoavissa päiväkodeissa lasten käyttäytyminen tasapainoittui nopeammin kuin muissa päiväkodeissa. (Munter 2001a, 54.) Päivähoidon tulisikin so-

peutua lapsen tarpeisiin, eikä lasten päivähoidon järjestelmään (Siren-Tiusanen 2001, 15–16).

Yhteisöllisyys ja vertaissuhteet

Päiväkotiryhmän jokaisen lapsen pitäisi saada tuntee kuuluvansa ryhmään (Rasku-Puttonen 2006, 111). Jos päiväkodin aikuiset eivät huomioi ja osaa tukea lapsen yrityksiä liittyä ryhmään, voi se vaikeuttaa päiväkotiin sopeutumista (Suhonen 2009, 110). Lisäksi päiväkodeissa, joissa on yhteisöllisyyttä korostava ilmapiiri, on paremmat edellytykset lasten sosiaalisten taitojen hyvälle kehitykselle. Yhteisöllistä ilmapiiriä voidaan rakentaa noudattamalla seuraavia periaatteita: lapsen kiintymys toveriryhmään pitää rakentaa yhtä lujaksi kuin kiintymys hoitajiin, toimintaa ei saa motivoida yksilöllisellä kilpailulla vaan yhteisellä onnistumisella ja ryhmää pitää rakentaa tietoisesti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 218.)

Yhdessä tekeminen, sekä lasten omaehtoinen toiminta että aikuisten ohjaamat tilaisuudet ja tapahtumat, ovat tärkeä keino rakentaa yhteisöllisyyttä. Ryhmän yhteisessä aamupiirissä kannattaa huomioida jokainen lapsi, myös ne, jotka eivät ole paikalla. Lapsille voidaan valita loruja ja satuja, joiden sisältö on ”me-kaikki” tai ystävyys. Ryhmänimet ja niiden aktiivinen käyttäminen ovat hyviä keinoja luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta lapsiryhmässä. Samoin ovat ryhmän yhteiset säännöt. (Hännikäinen 2006, 131–136.)

Syli ja lohduttaminen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattu, että ammattikasvattajalla on oltava herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tunteisiin ja tarpeisiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16). Erityisesti aikuisten sensitiivisyys tukee lasten sopeutumista päiväkotiin ja varsinkin päivähoiton aloitusvaiheessa aikuisten kannattaa kin herkistyä havainnoimaan lapsen viestejä ja aikomuksia (Keskinen & Hoperuho-Saajala 2000, 1224; Suhonen 2009, 28; Munter 2001a, 57). Hannele Räihän (2004, 134–135) mukaan aikuisten sensitiivinen fyysinen läheisyys luo turvallisuutta. Pieni lapsi tarvitsee lohdutusta ja mahdollisuuden purkaa tunteitaan turvallisesti sylissä. Myös Kallialan mukaan (2008, 170) päiväkodin aikuisilla on velvollisuus mennä itkävän lapsen luo ja auttaa parhaansa mukaan.

Päivähoidon alkaessa osa lapsista voi osoittaa haluavansa olla yksin puuhissaan eikä kaipaakaan aikuista, toiset saattavat haluta olla sylissä koko ajan. Työntekijöiden sensitiivisyys ja halu oppia tuntemaan lapsi yksilönä auttaa heitä ymmärtämään paremmin, millaista tukea kukin lapsi tarvitsee. Vaikka lapsi näyttäisikin pärjäävän yksin ryhmässä, tarvitsee hän silti alusta alkaen turvallisen aikuisen tukea. Lapsen sopeutumista auttaa tunne siitä, että hänen viestinsä kuullaan ja hän voi vaikuttaa ympäristöönsä. Aikuisten tulisi herkistyä havainnoimaan lapsia ja olla aidosti läsnä lasten puuhissa, jotta he voisivat oppia tuntemaan lapset ja ymmärtämään heidän viestejään. (Munter 2001a, 51, 57.)

Omahoitajuus

Lapselle on sopeutumisvaiheessa tärkeää, että yksi työntekijä on hänen oma aikuisensa, jonka kanssa lapsi voi tutustua päiväkodin toimintaan. Joissakin päiväkodeissa on otettu käyttöön omahoitajajärjestelmä, jossa lapselle nimetään ainakin yksi työntekijä vastaamaan lapsesta sopeutumisvaiheessa ja usein sopeutumisen jälkeenkin. Oma hoitaja lohduttaa lasta ikävässä, auttaa lapsen mukaan yhteisiin toimintoihin ja pitää lapsen mielessä päivän ajan. Vanhemmille on selkeämpää, kun lapsen asioista voi keskustella yhden työntekijän kanssa, joka tuntee lapsen. Työntekijän ja vanhempien avoin suhde näkyy lapselle, ja lapsen on helpompi luottaa henkilöön, johon vanhemmatkin luottavat. Kun lapsi saa rauhassa sopeutua oman hoitajan kanssa, hänen on helpompi luoda suhde muihinkin työntekijöihin. (Munter 2001, 50–52.)

Omahoitajuuden ajatus nojaa kiintymyssuhdeteoriaan. Teoria korostaa, että pienellä lapsella pitäisi jatkuvasti olla saatavilla tuttu ja turvallinen aikuinen, johon hän voi muodostaa pysyvän suhteen. Lapsen näkökulmasta on turvallisinta, kun hän saa päiväkodissa olla pääosin yhden hoitajan hoivissa. Jos kukaan ei ota erityistä vastuuta ryhmän uudesta tulokkaasta, saattaa hoito tapahtua liukuhihnaperiaatteella, ystävällisesti mutta teknisesti. Tällöin läheistä suhdetta ei pääse muodostumaan. (Kalland 2011, 158–159.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 15) mukaan mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet edistävät edistävät lapsen hyvinvointia.

Lapsen suhteiden kannattelu

Psykologi Tarja Lund tutustui Clevelandissa Erna ja Robert Furmanin terapeuttisen päiväkodin toimintaan, ja aloitti siihen pohjautuvan Auta lasta kasvamaan -hankkeen Soukankujan päiväkodissa Espoossa. Päiväkodissa otettiin keskeiseksi tehtäväksi kannatella lapsen ja vanhempien välistä suhdetta. Lähtökohtana oli ajatus, että suhde omaan vanhempaan on lapsen elämän tärkein asia ja turvallisuuden lähde, myös hoitopäivän aikana. Päivähoidon alkaessa lapsi ja vanhempi joutuvat eroon toisistaan, mikä rasittaa suhdetta. On tärkeää, että päiväkodin henkilökunta pyrkii ylläpitämään ja tukemaan suhdetta eron aikana. Kun vanhempi on poissa useita tunteja, ei pieni lapsi kykene edes pitämään vanhempaa mielessään kovin hyvin. Eräs tärkeä keino kannatella suhdetta onkin auttaa lasta pitämään vanhempi mielessään hoitopäivän aikana. (Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmä 2003, 240–347; Lund 2009b.)

Vanhemman mielessä pitäminen tuo lapselle turvallisuudentunteen mukaan päiväkotiin. Hoitaja voi auttaa siinä puhumalla vanhemmasta päivän aikana. Usein vanhemmista puhutaan sellaisissa tilanteissa, joissa ikävän tunteet nousevat pintaan. Tarja Lund (2009b) neuvoo, että lapselle voi myös sanoa, että äiti varmasti ajattelee lasta juuri nyt, koska äiti tietää, että lapsi on menossa päiväunille. Lapset pohtivat usein sitä, milloin vanhemmat tulevat heitä hakemaan. Lund ehdottaa, että lapsen kanssa voi miettiä, missä äiti mahtaa olla juuri sillä hetkellä. Hänen mielestään lapsen voisi olla hyvä myös tutustua vanhemman työpaikkaan. Tarvittaessa vanhemman kanssa voidaan myös sopia, että hän soittaa päiväkotiin, tai että lapsi soittaa vanhemmalle tiettyyn aikaan päivästä, ja he voivat puhua puhelimesta (Lund 2009b; Lund & Soukankujan päiväkodin työryhmän 2003, 251, 253).

Yksi hyvä keino pitää vanhemmat mielessä ovat kotoa tuodut valokuvat (Kaskela & Kekkonen 2003, 44). Lund (2009b) kirjoittaa, että valokuvat lasten perheistä ja niistä keskusteleminen jaksavat kiinnostaa lapsia aina. Hänen mielestään kuvia voidaan käyttää myös kotona. Erityisesti pitkien lomien aikana kannattaa muistella päiväkotia, jotta arkeen palaaminen olisi helpompaa. Tässäkin voi käyttää apuna valokuvia, esimerkiksi kuvaa omahoitajasta tai päiväkodin ryhmäkuvaa.

Turvalelut ja -esineet

Donald Winnicott loi käsitteen siirtymäobjekti, jonka avulla voidaan kuvata turvaesineiden merkitystä lapselle. Winnicotin teorian mukaan lapsi kasvaa asteittain alun symbioosista kohti erillisyyttä äidistä. Eriytymisen edetessä lapsi alkaa hyväksyä äidin

hoivalle korvikkeita, esimerkiksi nallen tai rievun. Lapsi itse valitsee tarjolla olevista vaihtoehdoista esineen, joka tuo mieleen äidin. Tämä esine eli siirtymäobjekti symboloi lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä ja pehmentää lapsen siirtymistä äidistä eroon. Lapsi tuntee, että esine on maagisella tavalla äiti, olematta kuitenkaan äiti. Nalle kainalossa lapsi on samaan aikaan sekä äidin kanssa että äidistä erillään. Nalle voi tuoda turvaa ja rauhoittaa lasta, kun vanhemmat eivät ole paikalla ja auttaa siten lasta kestämään eroa vanhemmistaan. (Saraneva 2003; Schulman 2001, 169; Kalland 2010, 162.) Lundin (2009b) mukaan vanhemman vaate tuoksuineen tuo lapselle hyvin läheisyyden tunteen, ja ikävän tullen vaatetta voi kantaa vaikka kaulan ympärillä.

Kuvakorttien käyttäminen kommunikoinnin tukena

Ketonen, Palmroth, Röman, Salmi ja Poikkeus (2003, 178, 180–183) kirjoittavat kuvien käyttämisestä kommunikoinnin tukena kielihäiriöisten lasten kanssa. Kuvien käyttäminen jäsentää aikaa ja toimintoja, mikä lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Kun lapsi voi päiväkodissa seurata kuvakorteista päiväohjelmaa, hän voi luottavaisemmin osallistua toimintoihin eikä hänen tarvitse koko ajan odottaa, koska hakija tulee. Tarja Lund (2009b) kertoo, että kuvia voi hyvin käyttää päiväkodissa kaikkien pienten lasten kanssa. Päivän rutiinien hahmottaminen auttaa lasta kestämään eroa vanhemmista ja heidän tapaamisensa odotusta. Lund ehdottaa, että kuvat voisi tehdä itse valokuvaamalla lapsen päiväkodin eri toiminnoista. Kuvia voisi tehdä kaksi sarjaa, jotta niitä voisi käyttää keskustelun tukena kotonakin.

8 TULOSTEN POHDINTAA

Pienenkin lapsen on aivan mahdollista viihtyä päiväkodissa. Lapsen on periaatteessa helppo mukautua päiväkodin toimintaan: onhan lapselle luontaista aloittaa leikki ja hakeutua kavereiden seuraan. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi, pystyy hän nauttimaan päiväkotielämästä. Ongelma on se, että lapsen näkökulmasta päivähoito tarkoittaa eroa vanhemmasta. Suhde vanhempaan taas on lapsen tärkein turvallisuuden lähde, ja joutuessaan eroon vanhemmasta voi lapsi kokea jopa epätoivoa. Mielestämme päivähoitoon sopeutumisen tukemisessa keskeinen kysymys onkin, miten saada lapsi tuntemaan olonsa turvalliseksi, vaikka vanhemmat eivät ole paikalla. Meillä aikuisilla on hyvät mahdollisuudet ja velvollisuus vaikuttaa siihen, millaiseksi lapsen kokemus muodostuu. Vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan tulisi yhteistyössä yrittää parhaansa, jotta lapsella olisi mahdollisimman turvallinen olo. Suurin osa lapsista sopeu-

tuu yllättävän helposti. Mikäli ongelmia tulee, kannattaa aikuisten yhdessä pohtia miten lasta voisi auttaa. On tärkeää huomioida lapsen yksilöllisyys ja tukea lasta hänelle sopivin keinoin.

Ensimmäinen asia, jolla vanhemmat voivat vaikuttaa lapsen päivähoitotaipaleen alkuun, on päätös siitä, minkä ikäisenä lapsi aloittaa hoidon. Meistä oli mielenkiintoista, että osa haastatelluista äideistä arveli kokemuksensa perusteella, että pienen lapsen sopeutuminen on helpompaa kuin isomman. Pohdimme, että pienen lapsen, joka ei vielä oikein osaa protestoida, voi olla vanhemman näkökulmasta helpompi aloittaa päivähoito, mutta lapsen näkökulmasta emme voi olla varmoja. On todennäköistä, että tilanne ei ole lapselle yhtä helppo kuin vanhemmalle. Hieman yli yksivuotias ei ehkä osaa ilmaista itseään kuten melkein kaksivuotias, mutta hänellä on myös huonommat valmiudet itsesääteilyyn ja tuntemustensa käsittelemiseen. Toisaalta voisimme myös luottaa äitien ymmärrykseen lapsistaan ja todeta, että monet pienet vain suhtautuvat melko rauhallisesti päivähoiton aloittamiseen.

Meidän omien kokemustemme mukaan aloitus voi sujua aivan hyvin myös kiintymyssuhteen kehittymisen herkkyyksikauden aikana toisen elinvuoden lopulla. Sujuvalla aloituksella emme tarkoita, että vaikeuksia tai protestointia ei olisi lainkaan, vaan että ne eivät ole olleet ylitsempääsemättömiä tai ylivoimaisia lapselle, vanhemmalle tai hoitajille. Jos lapsi on juuri kokenut jonkin menetyksen, kannattaa harkita hoidon aloittamisen siirtämistä. Vastaavasti muutoksia, kuten tutista luopumista, ei kannattaa ajoittaa päivähoiton alkamisen ajankohtaan.

Mielestämme vanhempien ja henkilökunnan olisi hyvä tiedostaa asenteensa pienten lasten päivähoitoa kohtaan sekä yrittää tarvittaessa vaikuttaa siihen. Arviomme mukaan vanhempien epävarmuus, henkilökunnan paheksunta ja niistä syntyvä huono ilmapiiri eivät tue lapsen sopeutumista. Myönteinen asenne ja luottamus taas tukevat lapsen sopeutumista. Vanhempien positiivinen asenne myös auttaa vanhempia mainostamaan päiväkotia ja siten lasta kiinnostumaan päiväkotiin menemisestä. On selvää, että lapselle päiväkotiin menemistä kannattaa argumentoida lapsen näkökulmasta. Aina voi kertoa vaikka kivoista kavereista, hienoista leluista tai hurjasta liukumäestä, sen mukaan, mikä lasta voisi kiinnostaa. Olisi hyödyllistä, että vanhemmat kävisivät jo ennen hoitopaikan hakemista tutustumassa päiväkotiin ja sen henkilökuntaan. Siten

he voisivat konkreettisemmin pohtia ja tunnustella, ovatko valmiita jättämään lapsensa sinne ja voivatko tehdä sen turvallisesti mielin.

Ihmisillä on synnynnäinen taipumus suhtautua varauksella uusiin asioihin, mutta tuttuuden tunne tuo turvallisuuden tunnetta. Vanhemmat voivat helpottaa melko pieninkin lapsen siirtymistä päiväkotiin valmistelemalla häntä etukäteen. Oman kokemuksemme perusteella ainakin 1 vuoden 10 kk:n ikäisen lapsen kanssa voi olla mahdollista katsella kuvakirjoja ja käyttää niitä keskustelun pohjana. Jokainen lapsi suhtautuu tietenkin päiväkodista kertomiseen ja kirjoihin omalla tavallaan, mutta vanhempien kannattaa ainakin kokeilla, kiinnostavatko ne lasta. Kirjastosta löytämistämme kirjoista toisen kirjoittajan omalle lapselle mieluisimmat kirjat olivat Gunilla Wolden (1979) *Sannan päiväkoti*, Mervi Wäreen ja Katri Kirkkopellon (2010) *Oona ja Eetu - Päivähoidossa*, sekä Sanna Pelliccionin (2010) *Onni-poika menee päiväkotiin*. Kaikkein parasta on tietysti tutustua oikeasti omaan päiväkotiin, mutta kirjat voivat olla hyvä lisä ja niitä voidaan katsoa milloin vain, vaikka joka päivä kotona. Lisäksi sopivan kuvakirjan avulla myös vanhemmat voivat tutustua päiväkotielämään.

Eräs konkreettinen keino kertoa lapselle päiväkodista on käydä katsomassa päiväkotia jo ennen varsinaista tutustumista. Kirjoittajan oman kokemuksen mukaan voi olla hyödyllistä kävellä lapsen kanssa päiväkodin ohi, kun siellä on lapsia leikkimässä. Kun lapsi näkee muiden lasten iloiset leikit, herättää se lapsen mielenkiinnon ja on hyvää mainosta päiväkodille.

Yksi merkittävämpiä päivähoidon aloittamista helpottavia keinoja on päiväkotiin tutustuminen. Aloitusvaiheessa kannattaakin varata aikaa pehmeään laskuun. Hoitopäivät on hyvä pitää mahdollisimman lyhyinä. Lapsen kannalta on todennäköisesti parempi, että hän on säännöllisesti hoidossa lyhyitä päiviä kuin epäsäännöllisesti pitkiä päiviä.

Vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan välisen suhteen laatu vaikuttaa merkittävästi lapsen sopeutumiseen. Se vaikuttaa sekä lapsen kannalta oleellisten tietojen kulkeutumiseen että siihen, miten hyvin aikuiset voivat yhdessä suunnitella hoidon aloituksen ja tarvittaessa ratkoa ongelmia. Jos päiväkodin toimintaa voidaan mukauttaa lapsen tarpeisiin, luo se osaltaan jatkuvuutta koti- ja päiväkotielämän välille ja pehmentää lapsen siirtymistä uuteen maailmaan. Esimerkiksi kodin ja päiväkodin päivärytmit on hyvä sovittaa yhteen.

Oman kokemuksemme mukaan aamun erot hoituvat yleensä melko sujuvasti ihan vanhempien oman järjen ja vaiston varassa, varsinkin hyvässä yhteistyössä päiväkodin ammattilaisten kanssa. Ensimmäisten hoitopäivien jälkeen vanhempi yleensä odottaa kovasti lapsen näkemistä. Jälleennäkeminen ei aina mene kuvitelmiin mukaan ihanasti halaten. Vanhemmalle voi olla hämmentävä yllätys ja pettymys, että lapsi ei vaikuta lainkaan iloiselta nähdessään hänet. Hoitajat voivat onneksi helpottaa tilannetta tulkitsemalla lapsen käytöstä vanhemmille. Varsinkin alkuvaiheessa lapsella on usein tarve purkaa ikävän tunteitaan sekä päiväkodissa että vanhemmilleen. Aikuisilta vaaditaan silloin ymmärrystä, kärsivällisyyttä ja taitoa auttaa lasta käsittelemään tunteitaan.

Hoitopäivän jälkeen lapsi tarvitsee vanhemman aikaa ja huomiota. Lapsi tuskin kaipaa uutta lähtöä ainakaan harrastamaan mitään, tai jonnekin, missä pitää istua nätisti ja odotella. Jokainen lapsi ja päivä on tietysti erilainen, ja joskus on vain pakko mennä. Jos lapset tuntuvat tarvitsevan kovasti äitiä heti hoitopäivän jälkeen, ei äidin kannata vetäytyä silloin yksin keittiöön, ellei lapsia kiinnosta osallistua ruuanlaittoon.

Päiväkotiryhmän yhteisöllisyys voi tukea lasten päiväkotihoidon sopeutumista merkittävästi, joten mielestämme ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteen luomiseen kannattaa panostaa tietoisesti. Siksi päiväkotien henkilökunnan olisi hyvä osata tukea lasten ryhmän muodostumista. Jokaisen uuden lapsen sopeutumisen kannalta on tärkeää, että hän saa kavereita ja pääsee osaksi päiväkodin yhteisöä, joten lapsen ryhmään liittymistä ja kaverisuhteiden rakentumista on hyvä tukea tarvittaessa.

Päiväkotiryhmän yhteisistä tapahtumista, kuten metsäretkestä tai pihapäivästä, voidaan ottaa valokuvia. Haastatteluja tehdessämme näimme päiväkotien seinillä kuvakollaaseja ja ryhmäkuvia lapsista touhuamassa yhdessä. Ryhmän kuvien katselu vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta. Pohdimme, että siitä näkökulmasta katsottuna olisi tärkeää, että kaikkien lasten kuvat saataisiin liitettyä mukaan, vaikka kaikki eivät olisi tuolloin paikalla olleetkaan. Kuvien tulisi myös olla lasten katselukorkeudella. Vaikkei haastatteluissa puhuttu varsinaisista ryhmäytymisleikeistä, pohdimme asiaa ja arvelimme, että päiväkotien aamupiireissä käytetään usein leikkejä, joissa tehdään yhdessä jotain hauskaa, ja usein myös kertautuvat ryhmäläisten nimet.

Oman kokemuksemme perusteella myös vanhemmat voivat tukea lapsen yhteisöllisyyden tunnetta käyttämällä lapsen päiväkotiryhmän nimeä ja puhuttelemalla lasta välillä ryhmänimellä, esimerkiksi ”Mitäs apilat ovat tänään tehneet? Joko meidän pikku-

apila on valmiina lähtemään päiväkotiin?” Vanhemmat voivat myös keskustella lapsen kanssa päiväkotikavereista ja tädeistä, tai vaikka katsella yhdessä ryhmäkuvaa. Jos vain mahdollista, lapsi on hyvä viedä päiväkotiin ryhmäkuvan ottamisen ajaksi, vaikka hänellä muuten olisikin tuolloin vapaapäivä.

Uuden pikkuisen tullessa hoitoon, hoitajien on hyvä herkistyä kuulemaan hänen viestejään ja tarpeitaan. Tärkeimpiä keinoja, joilla henkilökunta voi lapsen sopeutumista tukea, on sylin ja lohdun tarjoaminen sekä lapsen ja vanhemman suhteen kannattelu. Suhteen kannattelussa oleellista on auttaa lasta pitämään vanhemmat mielessään hoitopäivän aikana. Mielestämme vanhemmat ovat luonteva puheenaihe taiteen äärellä, ja monet päiväkodissa tehdyistä töistä voidaan omistaa vanhemmille, esimerkiksi erilaiset askarreltavat lahjat. Lapset voivat myös taiteilla kuvia perheestä. Kirjoja katsellessa voidaan löytää lähtökohta keskustelulle vanhemmista. Vanhemmat voivat vastavasti vahvistaa lapsen suhdetta päiväkodin ihmisiin keskustelemalla heistä ja päiväkodista lapsen kanssa kotona. Omahoitajajärjestelmä taas vastaa lapsen tarpeeseen kiinnittyä aikuiseen päiväkodissakin ja varmistaa, että lapsi pysyy paremmin hoitajan mielessä.

Vaikka lapsi ei kotona kaipaisikaan turvaelua, kannattaa sellainen ottaa mukaan päiväkotiin. Tutussa paikassa lapsi ei välttämättä tarvitse nallea turvakseen, mutta vierassa ympäristössä se tuo turvaa. Jos lapsella ei ole omaa unilelua mukanaan päiväkodissa ja hän huomaa, että muilla on omat nallet kainalossa, niin hän saattaa tuntea olonsa erityisen yksinäiseksi.

9 PROSESSIN POHDINTAA

Aloittaessamme tutkimustamme pyrimme tekemään selkeitä rajauksia, mutta työn edetessä huomasimme, että näkökulmamme oli kuitenkin melko laaja, emmekä pystyneet syventymään kovin tarkasti mihinkään näkökulmaan. Uppouduimme kuitenkin välillä tutkimukseen liiankin syvälle ja työn sivumäärä kasvoi koko ajan. Lopulta olennaisen tiedon seulominen ja tiivistäminen oli haasteellista. Tässä vaiheessa olemmekin erittäin tyytyväisiä kokonaisuuteen. Työmme on laajempi ja selkeämpi kokonaisuus tästä aiheesta, kuin mitä olemme tutkimuksen aikana mistään löytäneet. Onnistuimme luomaan kattavan hyvien käytäntöjen työkalupakin, ja työskentely tuntui mielekkäältä. Teemahaastatteluiden tekeminen oli hauskaa, mutta haastattelumateriaalin käsitteleminen yllättävän työlästä.

Jatkossa voisi olla mielenkiintoista selvittää, miten yleisesti sopeutumista tukevia keinoja käytetään päiväkodeissa ja kuinka hyödyllisiksi ne koetaan, sekä sitä, miten lasten yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat asiaan. Keinoja ja niiden käyttämistä olisi hyvä tutkia myös lasten näkökulmasta. Joitakin yksittäisiä keinoja voisi tutkia tarkemmin, esimerkiksi voisi olla hyödyllistä tehdä ammattilaisille käytännön opas siitä, miten voidaan vahvistaa alle kolmevuotiaiden ryhmän yhteisöllisyyttä.

Aikataulumme oli alunperin rakennettu joustamaan lapsiperheiden arjen vaatimuksissa. Välillä tuntui, että aikataulumme yhteensovittaminen ei sujunut aivan ongelmitta, mutta onnistuimme hyödyntämään tehokkaasti kaikki käytettävissä olevat yhteiset hetket. Yhdessä työskentely oli hedelmällistä ja vähensi huomattavasti ahdistusta, mutta ei juurikaan vähentänyt työmääräämme. Tutkimuksen tekeminen on kestänyt niin kauan, että omista lapsistamme kolme on sen aikana aloittanut päiväkotihoidon. Aiheen henkilökohtaisuus ja ajankohtaisuus on pitänyt työn koko ajan mielenkiintoisena ja motivoinut jatkamaan. Olemme oppineet paljon sellaista, mitä voimme tulevaisuudessa hyödyntää työssämme ja omien lastemme kanssa.

LÄHTEET

Agerskov, U. (toim.) 2010. Nordic Statistical Yearbook 2010. Volume 48. Nord 2010:001. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. Saatavissa: <http://www.norden.org/fi/julkaisut/julkaisut/2010-001>. [viitattu 16.3.2011].

Airas, C. & Brummer, K. 2003. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa: Sinkkonen J. (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, s. 162–183.

Aro, T. & Adenius-Jokivuori, M. 2003. Sosiaaliset taidot ja itsetunto. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 254–274.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239.

Bowlby, R. 2007. Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them. *Attach Hum Dev.* 2007 Dec; 9(4):307–319.

Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Haapala, E. & Anttila, M. 2010. Aapon jännittävä päivä - Kuvakirja päivähoidon aloittamisesta. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Hassinen, S. 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Helsinki: Finn Lectura.

Helenius, A. & Mäntynen, P. 2001. Leikin aakkoset. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, s. 133–162.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Vantaa: Tammi.

Hännikäinen, M. 2001. Pienten lasten konfliktit. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY, s. 117–131.

Hännikäinen, M. 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, s. 126–146.

Ikonen, M. 2006. Lasten vuorovaikutus ja leikki yhteisöllisyyden rakentajana. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, s. 149–165.

Jokuset. 2012. Jokelan päiväkotit. Kouvolan kaupungin internetsivut. Päivitetty 13.1.2012. Saatavissa:
<http://www.kouvola.fi/palvelut/paivahoito/paivakotienkotisivut/jokelanpaivakoti/osastot/jokuset.html>. [viitattu 13.3.2012].

Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (Toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 147–171.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.

Katajamäki, M. & Gylden, O. (toim.) 2009. Lapsi menee päivähöitoon. Teoksessa: Suomalainen vauvakirja. Helsinki: Otava.

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti -ihmisen yksilöllisyys. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Ketonen, R., Palmroth, A., Röman, M., Salmi, P & Poikkeus, A. 2003. Kieli ja kommunikaatio. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 176–198.

Keskinen, S. & Hopearuoho-Saajala, K. 2000. Pienen lapsen sopeutuminen päivähöidon aloittamiseen. Suomen Lääkärilehti 11/2000 VSK 55, s. 1223–1226.

Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa: <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9789513938925.pdf>. [viitattu 8.3.2012].

Korkeakivi, R. 2012. Johdotusta aivoihin. Nina Sajaniemen haastattelu. Opettaja-lehti 20.1.2012, s. 8–11. Saatavissa: http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2012_03/page8.htm. [viitattu 13.3.2012].

Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen. Teoksessa: Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Kasvatusalan tutkimuksia 11. Suomen kasvatustieteellinen seura.

Laine, K. 2008. Lapsen sosiaalinen maailma päivähoidossa. Teoksessa: Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (toim.) Lapsen parhaaksi. Helsinki: Edita Publishing Oy, s. 65–107.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.

Lund, T. 2009a. Eron työstäminen päivähoitossa (3–5-v.). Auta lasta kasvamaan – hankkeen koulutusmateriaali. Maaliskuu 2009. Saatavissa: <http://autalastakasvamaan.blogspot.com/2009/03/eron-tyostaminen-paivahoidossa-3-5v.html>. [viitattu 12.3.2012].

Lund, T. 2009b. Taapero päivähoitossa. Auta lasta kasvamaan -hankkeen koulutusmateriaali. Maaliskuu 2009. Saatavissa: http://autalastakasvamaan.blogspot.com/2009_03_01_archive.html. [viitattu 12.3.2012].

Lund, T. & Soukankujan päiväkodin työryhmä (Latvala, E., Peltola-Helin, J., Raitio, U. & Tuominen, S.). 2003. Miten Soukankujan päiväkodissa autetaan lasta kasvamaan. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY, s. 238–256.

Lyytinen, P. 2003. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 48–68.

Lyytinen, P. & Lautamo, T. 2003. Leikki. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 199–219.

Miettinen, A. 2007. Vaihtoehtona osa-aikatyö. *Pari & perhe -lehti*. 1/2007. Helsinki: Väestöliitto.

Munter, H. 2001a. Lapsi aloittaa päivähoiton. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoitossa. Helsinki: WSOY, s. 35–63.

Munter, H. 2001b. Pienten lasten vertaissuhteet ja ystävyys. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoitossa. Helsinki: WSOY, s. 93–115.

Mäkelä, J. 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim.) *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Helsinki: WSOY, s. 13–43.

Mäntymaa, M. & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen*. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 17–27.

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. *Duodecim* 1999;115(22):2447–53. Saatavissa: <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo91150.pdf>. [viitattu 8.4.2012].

Pulkkinen, L. 2002. *Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen pääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Päiväkoti Nurmilinnun varhaiskasvatussuunnitelma 2007, Kouvolan kaupunki.

Rantala, H. 2010. Neurologiset ongelmat. Teoksessa: Rajantie, J., Mertsola, J. & Heikinheimo, M. *Lastentaudit*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, s. 451–461.

Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajien merkitys. Teoksessa: Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) *Kasvatusvuorovaikutus*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, s. 111–125.

Remes, N. 2010. Päivähoidon laadukkaat aloituskäytännöt Ollaksen päiväkodissa. *Opinnäytetyö*. Metropolia ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20958/ont.pdf?sequence=1>. [Viitattu 9.3.2011].

Rusanen, E. 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Helsinki: Finn Lectura.

Räihä, H. 2004. Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys. Teoksessa: Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) *Vanhemmuiden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa*. Helsinki: Tammi, s. 125–137.

Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa: Sinkkonen, J. (toim). *Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Helsinki: WSOY, s. 44–77.

Saraneva, K. 2003. Winnicottin henkilö ja teoria. *Psykoterapia* 22(3)/2003. s. 155–169. Saatavissa: http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/saraneva_winnicott.htm. [viitattu 23.3.2012].

Schulz, H. 2005. Alle 3-vuotiaan päivähoiton aloittaminen. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Sinkkonen, J. 2001. *Lapsen puolesta*. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa: Niemelä, P. Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY. s. 92–106.

Sinkkonen, J. 2008. *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Helsinki: WSOY.

Siren-Tiusanen, H. 2001. Alle kolmivuotiaiden kehitys ja suotuisat varhaiskasvatuskäytännöt. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) *Pienet päivähoitossa*. Helsinki: WSOY, s. 15–33.

Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen, E. 2001. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) *Pienet päivähoitossa*. Helsinki: WSOY, s. 65–89.

Schulman, M. 2001. *Pikkulapsi matkalla maailmaan: Pikkulapsen haavoittuvuus hänen siirtyessään päivähoitoon*. *Psykoterapia* 3/2001, s. 165–185.

Suhonen, E. 2009. Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. *Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200905201523>. [viitattu 6.3.2011].

Säkkinen, S. & Kuoppala, T. 2011. Lasten päivähoito 2010. Tilastoraportti 46/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinin laitos. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr46_11.pdf. [viitattu: 16.3.2012].

Taipalus, H. 2010. Itku tuli ko ens kerran lapsi jäi – siis äitillä, ei lapsella.” Päivähoidon aloittaminen ja sopeutuminen pienten osastolla. Opinnäytetyö. Kemi-tornion ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010112315120>. [viitattu 9.3.2011].

Tolonen, K. 2001. Lapsen varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa. Helsinki: WSOY, s. 163–178.

Torppa, T. 2012. Lapsesi työpäivä on pidempi kuin sinun. Marjatta Kallialan haastattelu. Talouselämä 21.2.2012. Saatavissa: <http://www.talouselama.fi/tyoelama/lapsesi+tyopaiva+on+pidempi+kuin+sinun/a2087749>. [viitattu 26.3.2012].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56.

Viholainen, H. & Ahonen, T. 2003. Motoriikka. Teoksessa: Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 220–234.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.

Haastattelukysymyksiä vanhemmille

Taustatiedot

1. Vastaajan tiedot?
2. Lapsen ikä ja sukupuoli?
3. Lapsen kehitysvaihe (esim. liikkuminen, kielen kehitys, ruokailu, vaippa, tutti)?
4. Milloin lapsi aloitti päiväkotihoidon?
5. Kuinka paljon lapsi on hoidossa (tunnit per päivä/päivät per kk)?
6. Perheenjäsenet?
7. Perheen muiden lasten päivähoito?
8. Päiväkoti, ryhmäkoko ja henkilökunta?
9. Aiemmat hoitojärjestelyt?
10. Miksi lapsi tulee päiväkotiin?
11. Lapsen aiemmat sosiaaliset kontaktit (esim. kerhot, muskari, kaverit, pihakaverit, serkut)?
12. Miten lapsi suhtautuu uusiin ihmisiin ja tilanteisiin?

Päivähoidon aloittaminen

13. Millaisia odotuksia teillä on päivähoidolle?
14. Miltä lapsen päiväkotihoidon aloittaminen teistä tuntuu
 - Oliko lapsenne mielestänne valmis aloittamaan päivähoidon?
15. Miten tutustuitte päiväkotiin etukäteen?
 - Oliko tutustuminen mielestänne riittävää?
 - Millainen mieli tutustumisesta jäi?

Päivähoitoon sopeutuminen

16. Miten lapsenne on reagoinut päivähoidon aloittamiseen?
 - nukkuminen, syöminen
 - päiväkotiin jääminen (miten olette toimineet aamun erotilanteissa?)
 - hakutilanteet
 - miten näkyy kotona
 - onko lapsen käytös muuttunut
17. Miten lapsenne on mielestänne sopeutunut tähän mennessä?
 - miten lapsen sopeutuminen näkyy lapsen arjessa, esim. lapsen toiminta ryhmässä ja leikkiminen päiväkodissa
18. Mikä on ollut vaikeinta päivähoitoon sopeutumisessa?
19. Mitä a) huonoa ja b) hyvää on ollut päivähoidon aloittamisessa?

Sopeutumista tukevat keinot

20. Millaisia keinoja olette käyttäneet kotona helpottamaan sopeutumista päiväkotiin? (kotona ja päiväkodissa)

Esimerkiksi:

- päivähoidon aloittamisesta keskusteleminen kotona
- ympäristöön tutustuminen etukäteen (esim. päiväkodin pihaan)
- päiväkotiaiheisten kuvakirjojen lukeminen lapselle
- päiväkodin rytmiin valmistautuminen
- päiväkodin käytäntöjen opettelu kotona (esim. käsienpesu)
- oman unilelun mukaan ottaminen
- muistukkeet, esim. perheen valokuvat
- tutustuminen päiväkotiin ja hoitajiin
 - tehtiinkö kotikäynti?
 - oliko tutustuminen mielestänne riittävää?
- aloitusprosessi, esim. pehmeä lasku
- aluksi lyhyet hoitopäivät
- omahoitaja
- kiireetön aamu päiväkodissa
- hoitopäivästä keskustelu kotona

21. Mikä on tukenut sopeutumista eniten? Mistä on ollut eniten apua?

22. Millaista tukea ja keneltä olisitte kaivanneet sopeutumiseen?

23. Miten työntekijät ovat suhtautuneet lapseenne ja teihin aloitusvaiheessa?

Yhteistyö henkilökunnan kanssa

24. Miten yhteistyö päiväkodin henkilökunnan kanssa on sujunut?

- lapsen yksilöllisyyden huomioon ottaminen
- tiedonkulku, vuorovaikutus
- kasvatukseen liittyvät kysymykset

Mitä muuta haluaisitte sanoa?

Haastattelukysymyksiä päiväkotien henkilökunnalle

Taustatiedot

1. Vastaajan tiedot
2. nimi
3. päiväkot
4. ryhmä
5. toimi
6. koulutus (myös lisäkoulutukset, esim. vavu- tai kasvatuskumppanuuskoulutus)

Päivähoidon aloittaminen

7. Kerro toimintatavoistanne uuden lapsen aloittaessa päiväkodissanne?
8. Kuinka kauan lapsen sopeutuminen yleensä vie?
9. Mistä sopeutuminen näkyy?
10. Mikä on haasteellisinta lapsen sopeutumisessa?
 - esim. aamun erotilanteet
11. Miten näistä haasteista yleensä selvittää?
 - esim. Miten toimitte aamun erotilanteissa?

Sopeutumista tukevat keinot

12. Millaisia keinoja käytetään helpottamaan lapsen sopeutumista päiväkotiin?

Esimerkiksi:

- oman unilelun mukaan ottaminen
- lapsen ja vanhemman suhteen kannattelu hoitopäivän aikana
- muistukset, esim. perheen valokuvat
- tutustuminen päiväkotiin ja hoitajiin
- tehdäänkö kotikäyntejä?
- Onko tutustuminen mielestänne riittävää?
- aloitusprosessi, esim. pehmeä lasku
- omahoitaja

13. Miten tuette lasta sopeutumaan ryhmään?

Esim. osallistumaan leikkeihin?

14. Mitkä on tärkeimmät ja hyödyllisimmät keinot helpottaa sopeutumista?
15. Miten neuvotte vanhempia tukemaan lasta päiväkotiin sopeutumisessa?

Mitä muuta haluaisitte sanoa?